

Sexuální výchova v rodině u dětí mladšího školního věku

Barbora Onderková

2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav zdravotnických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Onderková**

Osobní číslo: **H13744**

Studijní program: **B5349 Porodní asistence**

Studijní obor: **Porodní asistentka**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Sexuální výchova v rodině u dětí mladšího školního věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury k danému tématu, přípravná fáze bakalářské práce, stanovení a formulace cílů.

Vypracování teoretické části bakalářské práce (sexualita, edukace, rodičovství, dospívání, období mladšího věku)

Sestavení dotazníku a realizace dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu a jejich shrnutí, včetně možností aplikace do praxe.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy, 2014, 1. vyd. Brno CPress, 200 s. ISBN 978-80-264-0290-9.

JANIŠ, Kamil a Dagmar MARKOVÁ, 2007, Příspěvek k základům sexuální výchovy. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 77 s. ISBN 978-80-7041-621-1.

MITCHELL, Peter, Fenja ZIEGLER a Peter MITCHELL, 201., Fundamentals of developmental psychology [online]. 2nd ed. New York: Psychology Press, 308 s. [cit. 2015-12-09]. ISBN 18-487-2051-3.

ŠULOVÁ, Lenka, Tomáš FAIT a Petr WEISS, c2011, Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví. Praha: Maxdorf, 439 s. ISBN 978-80-7345-238-4.

THOROVÁ, Kateřina. 2015. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt, Vyd. 1. Praha: Portál, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D.

Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

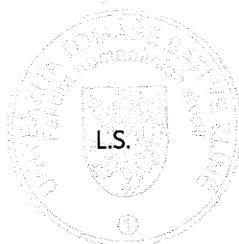
20. května 2016

Ve Zlíně dne 18. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.

ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 26.2.2016 .....

.....
Budekova

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá tématem *Sexuální výchova v rodině u dětí mladšího školního věku*. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol, kdy v první kapitole je popsán vývoj jedince se zaměřením na životní období mladšího školního věku. Charakterizováno je také období dospívání spolu s faktory ovlivňujícími vývoj jedince. Druhá kapitola se zabývá psychofyziologií lidské sexuality. Definován je sex a sexualita, historie sexuálního chování, sexuální identifikace, sexuální orientace a sexuální emoce. Třetí kapitola se zabývá rodinou. Popsána je role rodiny, typy rodin a jejich poruchy. Poslední kapitola popisuje sexuální výchovu a její cíle, rozlišuje sexuální výchovu ve škole a v rodině. Uvedeny jsou pravidla sexuální výchovy a zásady komunikace s dětmi.

Praktickou část práce tvoří kvantitativní výzkum, který je zaměřen na ženy i muže – rodiče, kteří mají zkušenost s výchovou dítěte mladšího školního věku. Zvoleny jsou čtyři cíle, které zjišťují průběh sexuální výchovy v rodině.

KLÍČOVÁ SLOVA: sexuální výchova, mladší školní věk, dospívání, sex, sexualita, rodina, komunikace

ABSTRACT

This Bachelor thesis deals with the topic of *Family Sexual Education for Younger School Age Children*. The theoretical part is divided into four chapters, the first chapter describes the development of an individual, focusing on the younger school age. Adolescence is characterized, including the factors that influence the development. The second chapter deals with psychophysiology of human sexuality. Sex and sexuality, history of sexual behavior, sexual identity, sexual orientation and sexual emotions are defined. The third chapter deals with the family. It is described the role of family, types of families and their disorders. The last chapter is about sexual education and its objectives. It is distinguished by sexual education at school and in the family. They are given sexual education rules and principles of communication with children.

The practical part consists of quantitative research, which focuses on women and men – parents who have experience with rating a younger school age child. There are selected four objectives, which determine the course of sexual education in the family.

KEYWORDS: sexual education, younger school age, adolescence, sex, sexuality, family, communication

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala doc. Mgr. Martině Ciché, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky a také čas, který mi věnovala v průběhu vypracování této bakalářské práce. Rovněž děkuji všem respondentům, kteří mi s ochotou vyplnili dotazník.

„Sexuální výchova je proto oprávněná, protože dívky se jinak včas nemohou dozvědět, jak děti nepřicházejí na svět.“

Karel Kraus

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 POSTNATÁLNÍ VÝVOJ ČLOVĚKA	12
1.1 Mladší školní věk	13
1.1.1 Tělesný vývoj.....	13
1.1.2 Vývoj základních schopností a dovedností.....	14
1.1.3 Socializace.....	14
1.1.4 Sexuální vývoj.....	14
1.2 Dospívání.....	15
1.2.1 Fyzické změny u chlapců.....	16
1.2.2 Fyzické změny u dívek.....	16
1.3 Faktory ovlivňující psychický vývoj jedince	17
1.3.1 Dědičnost.....	17
1.3.2 Prostředí	17
2 PSYCHOFYZIOLOGIE LIDSKÉ SEXUALITY	20
2.1 Sex a sexualita	20
2.2 Historie sexuálního chování	20
2.3 Sexuální identifikace	21
2.4 Sexuální orientace	21
2.5 Sexuální emoce.....	21
3 RODINA A JEJÍ VLIV NA DÍTĚ.....	23
3.1 Role rodiny	23
3.2 Typy rodin.....	23
3.3 Porucha rodiny.....	24
4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	26
4.1 Cíle sexuální výchovy	26
4.2 Sexuální výchova ve škole	27
4.3 Sexuální výchova v rodině	28
4.3.1 Pravidla sexuální výchovy	28
4.3.2 Komunikace s dětmi.....	30
5 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	34
5.1 Metody výzkumu.....	35
5.2 Charakteristika respondentů	35
5.3 Zpracování výsledných dat.....	35
5.4 Diskuse	53
ZÁVĚR	55

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	58
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM TABULEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je *Sexuální výchova v rodině u dětí mladšího školního věku*. Téma jsem zvolila z důvodu nedostatečné edukace dětí v rámci sexuální výchovy. Domnívám se, že i v dnešní době stále děti nezískávají adekvátní informace od svých rodičů. Přesto, že sex a sexualita není tabu, ne všichni rodiče tato témata chtějí probírat. Děti pak přichází k různým informacím na internetu, které nemusí být pravdivé, nebo mohou dítě spíše zmást. Sexuální výchova bývá probírána rovněž ve školách, z tohoto důvodu bývá někdy rodiči opomíjena. Sexualita je nedílnou součástí lidského života a zahrnuje nespočet témat, o kterých by měly být děti správně informovány, a to primárně v domácím prostředí. V teoretické části jsou nejprve vymezena stádia lidského života se zaměřením na období mladšího školního věku a dospívání. Dále jsou vymezeny pojmy sex a sexualita a ve zkratce je shrnuta historie sexuálního chování. Další kapitola se zabývá rodinou, její funkcí, typy a možnými poruchami. Poslední částí teoretické části je kapitola sexuální výchova. Popsána je sexuální výchova v rodině, ale i ve škole. Zabývá se komunikací s dětmi a vytyčuje pravidla sexuální výchovy. Cílem této práce je snaha zjistit, zda sexuální výchova v rodinách probíhá a jakým způsobem jsou témata sexuální výchovy probírána.

Praktická část představuje realizovaný kvantitativní výzkum uskutečněný metodou dotazníkového šetření. Hledány jsou odpovědi na čtyři zvolené cíle, kdy hlavní cíl zjišťuje, jakým způsobem probíhá sexuální výchova v rodině. Respondenty jsou rodiče, kteří mají zkušenost s výchovou dítěte mladšího školního věku. Výsledky dotazníkového šetření jsou znázorněny pomocí grafů, které jsou barevně rozlišeny pro lepší orientaci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSTNATÁLNÍ VÝVOJ ČLOVĚKA

Ontogeneze popisuje vývoj člověka ve třech základních stádiích - prenatalní, perinatální a postnatální. Prenatální období začíná po oplození a končí porodem, kdy začíná fáze perinatální. Perinatální období, je fáze probíhající během porodu a krátce po něm. Jako poslední následuje postnatální období, které je nejdelší a končí smrtí jedince (Šimíčková-Čížková, 2003, s. 32-42).

Postnatální období je definováno jako období lidského života, během kterého dochází k anatomickým, fyziologickým a sociálním změnám, které je možné dále rozdělit na menší různě dlouhá období, která na sebe plynule navazují:

Tabulka 1: Životní fáze

Název období	Věkové rozmezí
Novorozenecké období	0 až 28 dní
Kojenecké období	1 měsíc až 1 rok
Období batolete	1 až 3 roky
Předškolní věk	4 až 6 let
Mladší školní věk	6 až 11 let
Starší školní věk	12 až 15 let
Období dorostového věku	15 až 18 let
Období plné dospělosti	18 až 30 let
Období zralosti	30 až 45 let
Střední věk	45 až 60 let
Stáří	60 až 75 let
Vysoké stáří	75 až 90 let
Kmetský věk	Nad 90 let

(Machová, 2002, s. 179)

1.1 Mladší školní věk

Charakteristické pro období mladšího školního věku je nástup dítěte do školy. V této životní etapě se začínají projevovat první známky dospívání. Psychosomatické změny však nejsou převratné, ale vše nastupuje plynule. Dítě si dokazuje svou vlastní hodnotu a získává sebevědomí pomocí různých výkonů, kdy zapojuje svoji aktivitu, snaživost, píli a pracovitost (Šimíčková-Čížková, 2003, s. 93).

Celé období bývá označováno jako věk střízlivého realismu. Důvodem je předchozí a následující životní etapa. Dítě předškolního věku se liší tím, že je závislé na vlastních přáních i fantaziích. Pro dospívajícího je obvykle nejdůležitější vědět, co je „správné“. Kdežto školák je nastaven na to, co je a jak to je. Rád by pochopil okolí a veškeré věci v něm (Langmeier, 1991, s. 105).

Období mladšího školního věku je důležitou vývojovou fází, ve které musí dítě zvládnout množství vývojových úkolů. Utváří se sebepojetí, genderová identita (dítě se uvědomuje vlastní pohlaví) a postoje k vzdělávání. Děti se nejprve učí přijímat své nedostatky, a proto chyby hledají u ostatních. Hlavně v raném období středního dětství často žalují, posmívají se, vytahují nedostatky svých spolužáků a známých a neumí přijmout kritiku. Uvádí se, že děti, které podstoupili docházku v mateřské škole, mají určitou výhodu, jelikož změny v jejich životě nejsou tak výrazné jako u dětí, které nastupují do ZŠ přímo z rodiny (Thorová, 2015, s. 402-404).

1.1.1 Tělesný vývoj

Nejnápadnější je růst do výšky, kdy dochází zejména k prodlužování dolních končetin. V tomto období je důležité dbát na správné držení těla, jelikož kostra není plně vyvinuta. Kostí se osifikují, páteř formuje a jsou patrné změny tvaru lebky. Orgány nabírají objemu a zvyšují svou výkonnost. Mléčný chrup je nahrazen trvalým, kdy tento proces je ukončen přibližně kolem 12. roku života (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 111-116).

Dítě má velkou potřebu pohybu a tělesné aktivity. Zdokonaluje svoji pohybovou koordinaci a jemnou motoriku rukou. Duševní práce způsobuje, že se nervová soustava rychle unaví, a proto je nezbytný dostatek odpočinku. Z toho vyplývá, že dítě unaví více duševní aktivita, než ta fyzická (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 116-120).

1.1.2 Vývoj základních schopností a dovedností

Dítě v mladším školním věku si dobře uvědomuje své zdary nebo nezdary a porovnává své dovednosti s ostatními dětmi, popřípadě i s dospělými. Roste zájem o pohybové hry a sport. Bylo prokázáno, že tělesná síla a obratnost, která se v tomto období značně zvyšuje, má vliv na to, jakou má dítě roli a postavení ve skupině (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 107-108).

Další složkou je řeč, která dovoluje rozvoj paměti a učení. Slovní zásoba výrazně roste, jednoduché věty nahrazují složitější souvětí a je významný pokrok v artikulaci (Mitchell, Ziegler a Mitchell, 2013, s. 31).

Rozvoj smyslového vnímání potvrzuje fakt, kdy předškolák vnímá pouze věci „vcelku“, kdežto dítě mladšího školního věku pozoruje předměty po částech a zkoumá všechny malé detaily (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 108-111).

1.1.3 Socializace

Nástup do základní školy významně ovlivní začlenění dítěte do lidského společenství. Nyní dítě začne chováním modelovat kromě svých rodičů také učitelé a ostatní spolužáky. Dochází k osvojování si sociálních rolí. Jelikož je dítě dítěti bližší svými vlastnostmi nebo zájmy, učí se reakcím, jako je spolupráce, pomoc slabším, ale i soutěživost a soupeřivost. Velmi pozvolně nastává vývoj morálního vědomí a jednání. Kolem 7-8 let se morálka dítěte stává autonomní. To znamená, že nyní si dítě samo určí určité jednání za správné či nesprávné, bez ohledu na názor a příkaz dospělého. Teprve od 11-12 let dítě dokáže proniknout hlouběji do podstaty mravního hodnocení (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 119-121).

1.1.4 Sexuální vývoj

V této fázi života je patrné zvyšování potřeby sociálních vazeb a kontaktů. Dítě si více všímá, co dělají ostatní, konkrétně co dělají kluci a co holky. Na první pohled se může zdát, že dítě neprojevuje žádný zájem o sexuální témata, ovšem to neznámá, že by se dítě o sexualitu nezajímalo vůbec. Často se vyskytují otázky, kdy se dítě ptá na význam slov, například kondom, menstruace a podobně. Tato slova nejčastěji slyší ve škole, venku od svých starších kamarádů nebo na ně může narazit při sledování televize, v časopisech a bez pochyby také na internetu. Na vysvětlení těchto slov se děti ptají obvykle svých rodičů, jelikož jim důvěřují. A to, jak rodič na takovou otázku zareaguje, ovlivňuje nejen budoucí vztah dítěte k sexualitě, ale i důvěru či nedůvěru k rodiči (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 183-184).

Obvyklé sexuální chování dětí ve věku 6-8 let:

- dotýkání se genitálií
- vyprávění vtipů, které mohou být sexuálně zbarveny
- hra na doktory s okukováním ostatních dětí
- polibky a vodění za ruce
- doptávání se na terminologii týkající se sexu
- pozorování ostatních během toho, co se převlékají nebo jsou nazí

Obvyklé sexuální chování dětí ve věku 9-12 let:

- dotýkání se svých genitálií a genitálií ostatních
- exhibicionismus, „vystrkování“ zadků
- líbání a „chození“ s někým
- mluvení o sexu s vrstevníky stejného pohlaví
- zájem o vlastní orgány a jejich fungování
- zájem o obrázky, videa související se sexualitou
- cílená masturbace

(Děti a jejich sexualita, 2014, s. 180, 186)

1.2 Dospívání

Dospívání je životní etapou probíhající mezi obdobím dětství a dospělosti. Jeho začátek se uvádí od desátého roku a konec dvacátým rokem života. Dospívání je obdobím nejvýraznějších změn, protože se mění celá osobnost jedince. Většina těchto změn je dána biologicky, ale ovlivněny jsou psychickými a sociálními faktory. Cílem dospívání je přeměna dětského těla na tělo dospělého, schopného se rozmnožovat. Puberta je řízena signály z mozku vedoucí do pohlavních orgánů. Začnou se vylučovat hormony, které řídí růst a funkci pohlavního ústrojí, ale také stimulují mozek, kosti, svaly, kůži apod. Před pubertou jsou fyzické rozdíly mezi dívkou a chlapcem patrné jen v oblasti genitálií. Nejvýraznější změnou je rozvoj tzv. druhotně pohlavních znaků (Vágnerová, 2012, s. 321-325).

1.2.1 Fyzické změny u chlapců

Společně s rychlým růstem tělesné výšky dochází během puberty k rozvoji sekundárních pohlavních znaků. Hormony způsobují spoustu emočních a fyzických změn:

- růst varlat a penisu (objem varlat se rozšíří z 3 ml na 15-25 ml a penis se prodlouží cca z 6,2 cm na průměrně 13,2 cm)
- rozšiřují se ramena, tělo sílí a svaly mohutní
- objevuje se ochlupení v podpaží, pak v genitální oblasti
- první vousy na obličeji (nejprve na horním rtu)
- mutování (dozráním hrtanu a změně hlasivek dojde k prohloubení hlasu)
- zahájení funkce nových potních žláz podpaží a genitálií
- zvýšená produkce mazu z pokožky (způsobí mastné vlasy a vznik akné)
- nástup náhodných erekcí, samovolné ejakulace (tekutina nejprve neobsahuje žádné sperma)
- může se objevit zduření spojené s citlivostí prsní žlázy

(Šulová, Fait a Weiss, 2011, s. 100-105)

1.2.2 Fyzické změny u dívek

Během dospívání dojde u dívek k rozvoji všech tkání a orgánů, které jsou ovlivňovány pohlavními hormony. Ženské pohlavní hormony – estrogény mají vliv na tělesný růst a celkový vývoj, což lze rovněž nejlépe sledovat na rozvoji sekundárně pohlavních znaků a vnějších rodidel. Vnitřní pohlavní orgány dívek podstupují také mnoho změn (Šulová, Fait a Weiss, 2011, s. 94-95).

Malé stydké pysky a panenská blána mění svůj tvar a rozšiřují se. Pochva se prodlužuje, stává se prostornější, její stěny se ztlušťují a řasí. Na konci vývoje mívá délku kolem 8 – 10 cm. Děloha má 2 části – tělo a krček. Během dospívání je poměr velikosti mezi tělem a krčkem 1:1. Konečným poměrem mezi děložním tělem a krčkem je poměr 2:1. Vaječníky začnou ve velkém produkovat ženské pohlavní hormony. Dívkám již kolem osmého roku začínají růst prsa, později se mění tvar pánve – pánev se rozšiřuje, mění se vzhled obličeje a přibývá svalová hmota. Kolem devátého roku života se objevuje ochlupení v podpaží a na zevních rodidlech. První menstruační krvácení (menarche) se u některých dívek může objevit již v 10 le-

tech a u jiných v 17 letech. Průměrná doba v ČR se uvádí ve věku 12,7 let (Šulová, Fait a Weiss, s. 94-96).

1.3 Faktory ovlivňující psychický vývoj jedince

Psychický vývoj člověka ovlivňuje celá řada činitelů. Některé mají pro vývoj psychických vlastností a funkcí velký vliv, jiné téměř žádný. Rozvoj osobnosti je velice individuální. Faktory ovlivňující rozvíjející se osobnost jsou buďto vrozené dispozice nebo vlivy působící z vnějšího prostředí (Vágnerová, 2012, s. 12).

1.3.1 Dědičnost

Dědičnost je proces, při kterém potomek získává určité vlastnosti a predispozice, dle vlastností svých rodičů. Tyto zděděné vlastnosti nemusí být naprosto totožné s vlastnostmi rodiče. **Genetické dispozice** určují předpoklady rozvoje daných psychických i tělesných vlastností jedince. Soubor těchto vlastností se nazývá genotyp. Během života se jednotlivé složky genetického programu postupně aktivují. Geneticky je podmíněno i tempo zrání. Tím pádem se dispozice k rozvoji schopností a dovedností projeví až v období, kdy dané funkce dozrají. Proto do té doby nelze určit, zda potomek určité předpoklady má či nemá (Vágnerová, 2012, s. 12-13).

Genetické informace jsou zašifrovány ve formě genů umístěných na chromozomech. Všichni lidé mají dvě soupravy chromozomů – jednu získanou ze zárodečné buňky otce a druhou od matky. **Genetické vlohy** pak stanovují intenzitu a kvalitu rozvoje dané vlastnosti (Vágnerová, 2012, s. 13-14).

1.3.2 Prostředí

Prostředí má na vývoj dítěte značný vliv díky interakci (vzájemnému působení), která má různý charakter. Může se jednat o interakci s lidmi, neživými předměty nebo i symboly. Aby se dítě mohlo samo správně vyvíjet, je nutné, aby samo provozovalo nějakou činnost. Musí reagovat na různé stimuly, ale také vnímat odezvy osob v jeho prostředí. Množství a druh zkušeností, které dítě získá, zcela jistě jeho psychický vývoj nějakým způsobem ovlivní, ať už pozitivně nebo negativně (Vágnerová, 2012, s. 16).

Na psychický vývoj jedince působí všechny prvky prostředí. Důležité ve **fyzickém prostředí** je jeho míra pevnosti, strukturovanosti a předvídatelnosti. Je-li fyzické prostředí takové, dítě

snadněji porozumí zákonitostem, které v něm platí. Kognitivní vývoj bývá ovlivněn zejména materiály v prostředí (Vágnerová, 2012, s. 16)

Sociokulturní prostředí bývá označováno jako nejvýraznější sociální faktor stimulující psychický vývoj člověka. Stimuly tohoto typu mají přínos pro rozvoj verbální komunikace, sebeřízení vlastního chování dle společenských norem a podobně. Socializací se označuje průběh rozvoje společensky podmíněných zkušeností. Příznačné bývá, že probíhá v sociálním kontextu uvnitř interakce s dalšími osobami, které dítěti zkušenosti zprostředkují. Sociální učení způsobuje rozvoj žádoucího chování a hodnocení. Jedinec napodobuje určité chování nebo se ztotožní s jinou osobou a začne uznávat a přejímat její názory, chování i postoje. Smysl sociálního učení pro zdravý psychický vývoj potvrzují situace dětí, které nevyrostaly v lidské společnosti a tím pádem nemohly být společností ovlivněny (Vágnerová, 2012, s. 16-17).

Socializační činitelé je možno rozdělit do několika skupin dle rozsahu jejich působení na všechny jedince. *Společnost a sociokulturní* vlivy mají vliv na každého člena ze společenství. Díky těmto vlivům si každý osvojí daný jazyk, přibližně stejné hodnoty a styly chování. Vznikají tak určitá pravidla a postoje. Jsou-li dodržována, společnost své členy nějakým způsobem odměňuje a naopak jejich nedodržování bývá neakceptováno a různě sankcionováno. Každý jedinec se řadí do určité *sociální vrstvy*. Sociální vrstvy se mohou lišit hodnotami, normami a s tím souvisejícím způsobem života. Malá *sociální skupina* je charakterizována přímým kontaktem všech svých členů. Role členů skupiny bývají přesně stanoveny, buď si jedinec roli sám vybere, nebo se do ní narodí. (Vágnerová, 2012, s. 17-18).

Rodina je zdrojem sociokulturních zkušeností, které jsou dítěti zprostředkovány jejím specifickým a individuálním způsobem. Dítě v ní získává základní zkušenosti, které mají vliv na jeho chápání určitých informací. Vztahy mezi každým členem rodiny slouží jako model, který dítě napodobuje. Správně fungující rodina slouží jako prostředí, ve kterém se členové cítí v bezpečí a jistotě. Reguluje vlastnosti dítěte, jako je sebejistota a sebedůvěra. Osobnost dítěte je podmíněna stylem rodinné výchovy. Nejúčinnější metodou se potvrdilo spojení rodičovské lásky a disciplíny (Vágnerová, 2012, s. 18-19).

Vliv **vrstevnické skupiny** je důležitý již v dětství, avšak jako nejdůležitější jsou v období dospívání. Dítě má potřebu být vrstevníky přijato a také pozitivně hodnoceno. Tato potřeba může být naplněna, pokud vhodně spolupracuje a dokáže se prosadit. Vrstevnická skupina může být pro jedince zázemím a místem, kde najde podporu či pomoc nebo naopak může na člověka působit negativně a přinášet zátěž (Vágnerová, 2012, s. 20).

Škola nejenže rozvíjí poznávací schopnosti a dovednosti dítěte, ale také řídí rozvoj různých osobnostních vlastností a jiných aspektů. Škola má svá očekávání a kritéria, která mohou být pro určité žáky těžko splnitelná. Ve školách se hodnotí výkon a chování dítěte, čímž může dojít k ovlivnění sebepojetí (Vágnerová, 2012, s. 20)

2 PSYCHOFYZIOLOGIE LIDSKÉ SEXUALITY

Sexualita je párová činnost, jejíž hlavním cílem je reprodukce. Sexualita muže a ženy se liší. Pro muže jde spíše než o duševní záležitost o akt samotný. Základem sexuality je touha a vzrušení. Ženy dávají ve vztahu větší důraz na city, většinou tíhnou k jednomu sexuálnímu a životnímu partnerovi. V sexuálním životě se uplatňuje řada vlivů, důležité jsou například genetické dispozice, výchova a sexuální zkušenosti. Velmi záleží také na zdravotním stavu a aktuální fyzické a psychické kondici. Sexuální atraktivita je dána přítomností druhotných pohlavních znaků, které jsou významnými sexuálními signály (Zvěřina, 2012, s. 8).

2.1 Sex a sexualita

Pojem sex pochází z latinského slova „sexus“, jenž znamená pohlaví. Sex je činnost, během které obvykle dochází k fyzickému kontaktu mezi lidmi. Přítomno bývá sexuální vzrušení s cílem uspokojit pudové potřeby člověka. Uspokojení je provedeno koitálním nebo nekoitálním stykem muže a ženy, ale přítomnost druhé osoby není podmínkou (Janiš, Marková, 2007, s. 5-7).

Z biologického hlediska je sex činnost vedoucí k uspokojení sexuálního pudu a zajištění reprodukce, a to spojením muže a ženy během pohlavního styku. Ze sociálního hlediska je sexuální chování důležité jako nástroj pro sociální komunikaci mezi partnery. Sexem si pár sděluje vzájemnou lásku a náklonost. Z hlediska fyzického je výsledkem sexu slast, příjemné pocity a fyzické potěšení (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 19).

2.2 Historie sexuálního chování

Za normální sexuální chování se považuje chování, které společnost schvaluje, je obvyklé a rozšířené na určitém území a většinou ho zákon povoluje. Každý člověk se narodí do určitého společenství, v určité době, kdy platí daná sexuální morálka. Normální sexuální chování je ovlivňováno zdravým sexuálním vývojem jedince, které podléhá psychickému zdraví člověka (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 20-22).

Sexuální chování a jeho normy jsou na území České republiky již od pradávna ovlivňovány náboženstvím, zejména křesťanským nebo židovským. Například staří Slované měli povoleno téměř všechno, jediným omezením bylo plnění podmínky – nenarušení práv ostatních osob (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 21).

V bibli je uvedeno mnoho vážných norem, které zakazují některé sexuální praktiky nebo homosexuální projevy. Od středověku bylo omezení sexuálního chování mnohem výraznější a tabuizace nebyla výjimkou (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 21).

Omezení vlivu církve na společnost a její normy nastalo začátkem utváření moderní společnosti, a to především díky rozvoji věd. Velkým přínosem pro společnost byl rozvoj antikoncepčních metod. V současné době je zrychlený sexuální vývoj mladých osob. Důsledkem toho se snižuje věk, kdy jedinec zažívá svůj první pohlavní styk (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 22).

2.3 Sexuální identifikace

Sexuální identifikace nebo též sexuální role má návaznost na sebepojetí člověka. Určuje, zda jedinec cítí příslušnost k mužskému nebo ženskému pohlaví. Pocit příslušnosti k určitému pohlaví je dán vlivem sexuálních steroidů na centrální nervovou soustavu během nitroděložního vývoje v druhém trimestru prenatálního vývoje. Projevem sexuální identifikace je, že se dotyčný ujme odpovídající sexuální roli. Existují poruchy sexuální identifikace, kdy je jedinec identifikován s opačným pohlavím a silně puzen k opačné sexuální roli (Zvěřina, 2012, s. 9).

2.4 Sexuální orientace

Sexuální orientace (někdy také sexuální zaměření nebo sexuální preference) většinou označuje trvalou náklonnost k mužům, ženám či oběma pohlavím. (Zvěřina, 2012, s. 9)

Jestliže jedinec vyhledává osoby opačného pohlaví, jedná se o heterosexuální orientace. Pokud preferuje osoby stejného pohlaví, zaujímá homosexuální orientaci. Bisexuální orientace znamená, že jedince nepřitahuje pouze žena nebo muž, ale obě tato pohlaví (Weiss, 2010, s. 103).

2.5 Sexuální emoce

Sexuální emoce zahrnují emoce sexuálního vzrušení, pocitového vyvrcholení (orgasmu) a emoce zamilovanosti (Zvěřina, 2012, s. 9).

Sexuální vzrušení

U mužů je možné rychle vyvolat vzrušení podrážděním jakéhokoliv smyslu, touhu vyvolávají nejen podněty zrakové a hmatové, ale i chuťové, čichové a sluchové. Platí, že čím více příjemných impulsů působí, tím rychleji a výrazněji dochází ke vzrušení, které se u muže projeví

erekcí. Ženy to mají se vzrušením oproti mužům složitější. K dostatečnému vzrušení potřebují mnohem více podnětů a také dostatek času. Je-li žena vzrušena, dochází ke zvlhnutí poševní sliznice. U obou pohlaví pak dochází k množství změnám. Mění se dýchání, tepová frekvence, vzhled genitálu, prsních bradavek a podobně (Zvěřina, 2012, s. 9-10).

Pocitové vyvrcholení

K orgasmu je nutné předchodí sexuální vzrušení. Silně prožitý orgasmus bývá popisován útlumem všech kortikálních oblastí mozku. Projevy jsou individuální, ale nejčastějším znakem bývají klonické stahy pánevního dna a u mužů dochází k ejakulaci (Weiss, 2010, s. 344).

Zamilovanost

Zamilovanost nebo také erotická fascinace je emoce, která se dostavuje při dosažení potřebné zralosti centrální nervové soustavy. Během zamilovaností se do mozku dostává zejména dopamin a noradrenalin. Tyto hormony aktivizují tělo a způsobí tak intenzivní pocity štěstí. Štěstí lze popsat jako stav v organismu podobný po užití drog. Po určité době si mozek zvykne na tohle chemické nastavení a může dojít k nepříjemným reálným zkušenostem, jako jsou nedorozumění nebo hádky. Tvorba hormonů pomalu klesá a člověk začne „střízlivět“ a vidí věci, tak jak opravdu jsou (Brown a Prinstein, 2011, s. 862-869).

3 RODINA A JEJÍ VLIV NA DÍTĚ

Od 19. století lze rodinu považovat za hlavní útvar každé společnosti. Díky vzniku rodiny se dále vytváří nový člověk, který se rovněž začleňuje do společnosti (Možný, 2006, s. 30).

Základní rodinu tvoří otec, matka a jeden nebo více potomků. Široká rodina se skládá navíc z prarodičů, strýců, tet, bratranců a sestřenic. Každý tento člen rodiny obvykle doplňuje a podporuje základní rodinu (Orvin, 2001, s. 21).

Studie Možného (1990) potvrdila, že je dítě výrazně více vázáno na matku, než na otce. Projevem je například to, kdy dítě řeší své osobní intimní problémy spíše se svou matkou. Tento vztah mezi dítětem a matkou se uceluje již od těhotenství.

3.1 Role rodiny

Rodina je psychologická soustava, mající za úkol podporu svých členů. Společnost je nastavena tak, aby očekávání od rodin bylo průkazné a zjevné. Úkolem rodiny bezpochyby je starat se o tělesné potřeby svých členů, vést děti k samostatnosti a pečovat o osobnostní rozvoj rodičů. Silný vztah mezi rodiči podpoří pocit samostatnosti u dětí (Orvin, 2001, s. 22-25).

Rodina by měla znamenat ideální prostředí, do kterého se člověk narodí. Toto prostředí je třeba přizpůsobit z ohledu emočního, materiálního, sociálního a psychologického. Funkční rodina je důležitá, jelikož jen tak můžou být uspokojeny potřeby jednotlivých členů (Michalík, 2013, s. 14).

3.2 Typy rodin

Rodiny jsou rozlišovány podle počtu jejich členů na základní typy. Existuje tak rodina úplná, rodina neúplná a rodina doplněná.

Rodina úplná

Rodina úplná nebo také nukleární, je taková rodina, kde žijí oba biologičtí rodiče se svým potomkem či potomky. Jedná se o nejvyskytovanější typ rodiny, ve které by měly správně běžet všechny základní funkce rodiny (Vaněk, 1971, s. 88).

Dodržování základních funkcí rodiny nemusí nutně znamenat pozitivní vývoj dítěte. Konflikty v rodině mohou vznikat z mnoha příčin. Vytíženost rodičů se řadí na první příčky. Rodiče přichází z práce pozdě večer, jsou unavení a podráždění, a tak na svého potomka nemají čas, náladu ani dostatek sil. Aby dítěti vynahradili svoji nedostatečnou péči o něj, kompenzují to finančními odměnami nebo dárky. Takovéto řešení samozřejmě není správné. Nejdůležitější

ze všeho je, jak rodiče plní své rodičovské funkce. Jestliže rodina funguje jak má a dítě vyrůstá v láskyplném prostředí, je to předpokladem, že dítě promítne dané chování jednou i ve své rodině – až se stane samo rodičem (Matějček, 1986, s. 38).

Rodina neúplná

V neúplné rodině žije rodič se svým jedním nebo více potomky. Nejčastější příčinou vzniku neúplné rodiny je rozvod rodičů. Ten na dítě může působit velmi negativně a způsobuje traumatický zážitek. Pokud nastane tato situace a vznikne neúplná rodina z úplné, každý člen se musí přizpůsobit nově vzniklým změnám, ale ne vždy se dítě dokáže adaptovat (Matějček, 1986, s. 38).

Žítí v neúplné rodině jinak vnímá dítě, které tak žije od svého narození, než to, které se v této situaci ocitne až v průběhu svého života. Rozvod pro dítě může být stejně otřesný, jako úmrtí některé blízké osoby. Často se stává, že si dítě klade vinu a myslí si, že se rodiče rozvedli kvůli němu. To zanechává na dítěti následky, jako je beznaděj, úzkost, zoufalství a také stesk po jednom z rodičů. Důležité je, jak se k této situaci postaví rodiče. Pokud se budou jeden k druhému chovat nenávislně a dítě vtáhnou do svých problémů, může to ohrozit psychický i fyzický vývoj dítěte (Satirová, 2006, s. 338).

Rodina doplněná

Rodina doplněná, kdy si matka nebo otec přivede domů nového partnera, tedy nevlastního rodiče dítěte. U dítěte může vzniknout nová citová vazba k nevlastnímu rodiči, zvykne si na všechny změny a nevlastní rodič má tak pozitivní vliv na dítě. Další možností je, že dítě nového rodiče nepřijímá a nerespektuje ho. Většinou platí, že čím starší je dítě, tím hůře snáší nového rodiče. Nejhůře se adaptuje dospívající potomek. Zkouší, co vše si může dovolit a pak záleží na biologickém rodiči, jak daleko nechá situaci zajít. Takové rozhodování pro biologického rodiče není jednoduché, dítě si může připadat odstrčeno, ukřivděno a následkem toho přestane svého rodiče respektovat a důvěřovat mu (Antier, 2005, s. 66).

3.3 Porucha rodiny

Poruchou rodiny se rozumí situace, kdy nedochází k plnění základních funkcí v rodině. Novosad tvrdí, že poruchová rodina vzniká tehdy, když rodina částečně nebo zcela neplní své funkce určené společností (Novosad, 2004, s. 42).

Uvádí se tři hlavní typy poruchových rodin:

Problémová rodina

V problémové rodině se vyskytují méně závažné problémy, které jsou většinou řešitelné bez odborné pomoci (např. psycholog, rodinný terapeut či sociální pracovník). Rodina své nedostatky vnímá a má snahu se jich pokud možno zbavit. Takovým problémem například může být ztráta zaměstnání rodiče. Tato situace přinese do rodiny řadu komplikací, zejména po stránce ekonomické a psychologické. Dítě v problémové rodině obvykle nemá problém zdravě se vyvíjet (Novosad, 2004, s. 42-43).

Dysfunkční rodina

Dalším stupněm poruchy funkčnosti rodiny je rodina dysfunkční. Základní funkce rodiny očekávané společností nejsou plněny nebo jsou plněny nedostatečně. Rodiče zanedbávají své potomky a učí je nevhodnému chování, normám, rolím a hodnotám. Často se jedná o rodiny s nízkým sociokulturním stupněm. Kromě neuspokojení základních životních potřeb dítěte se může objevit týrání. Následkem jsou různé patologie, kdy dítě může utíkat z domova, hledat útěchu v alkoholu, drogách nebo páchat různé trestné činy. Dysfunkční rodina již není schopna své potíže vyřešit sama a odborná pomoc je zcela nevyhnutelná. Řešením bývá sanace rodiny nebo dohled nad rodinou prováděný pracovníci oddělení sociálně právní ochrany. Tito pracovníci pak hodnotí, zda je prostředí v rodině pro dítě ještě vyhovující nebo je vhodnější dítě z rodiny odebrat (Novosad, 2004, s. 43).

Afunkční rodina

Afunkční rodinou se rozumí taková rodina, která není schopna plnit žádné funkce a je zcela patologická. Alkoholismus, týrání a zneužívání dítěte nebo páčání jiných trestných činů nebývá v těchto rodinách výjimkou. Dítě je rodičům odebráno a je umístěno do nové rodiny nebo je v péči ústavní výchovy (Novosad, 2004, s. 43).

4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

Zdraví by mělo být pro každého člověka nejdůležitější a nejcennější hodnotou, protože zahrnuje (podle WHO) tělesnou, psychickou, duševní a sociální pohodu, která jedinci umožňuje aktivní a spokojený život. Proto je nezbytné klást velký důraz na důležitost výchovy ke zdraví, zahrnující i sexuální výchovu, která se zdravím bezpochyby souvisí (Fifková, 2009, s. 7).

Dokument z roku 1995 vydaný římsko-katolickou církví uznává právo a povinnost rodičů učit své děti o dospívání, sexu a s ním spojených záležitostech. Školy mohou rodičům pomoci při výchově dětí, ale primární odpovědnost za výchovu náleží rodičům (Roleff, 1999, s. 13).

4.1 Cíle sexuální výchovy

Jako první z cílů sexuální výchovy lze uvést schopnost znát potřeby a projevy svého těla a základní stavbu a funkci - tedy lidskou anatomii a fyziologii. Předškolák již základní vědomosti o svém těle má, avšak jeho informovanost velmi vzroste až s nástupem na základní školu. Získávat informace bude také v rodinném prostředí. Naučí se pohlavní orgány správně oslovovat, jejich funkci, základy lidské reprodukce, vývoj jedince a rozdíly mezi mužem a ženou. Kromě anatomických a funkčních vědomostí jsou hlavními otázkami partnerství, rodičovství, biologické a psychické změny v dospívání, bezpečný sex, psychická připravenost na sex, pohlavně přenosné nemoci (jejich přenos, projevy, následky, léčba a prevence) a ochrana proti nechtěnému otěhotnění (Fifková, 2009, s. 14-15).

Důležité je nezapomínat na péči o zdraví, která zahrnuje zdravou výživu, pitný režim, dostatek pohybové aktivity, prevenci a včasnou léčbu nemocí, hygienu (osobní, intimní a duševní hygiena), nebezpečnost užití návykových látek a herních automatů a další (Fifková, 2009, s. 14).

Dalším probíraným tématem bývají krizové situace. Jedná se především o šikanu, týrání a sexuální zneužívání. Cílem je, aby dítě znalo hranici, kdy už je určité chování druhé osoby vůči jemu samotnému nepřijatelné a je třeba toto chování nahlásit rodiči, popřípadě učiteli. Dítě by mělo také vědět, jak se zachovat, když vidí jinou osobu v nesnázích (Fifková, 2009, s. 14-15).

Ne méně důležitým cílem sexuální výchovy je vytvoření si zdravého vztahu ke svému tělu a vlastní sexualitě. Tento vztah je velmi důležitý do budoucího života, protože je jím ovlivňován nejen postoj k sobě samému, ale i druhým osobám a také má vliv na spokojenost a komunikaci partnerů a jejich milostný život (Fifková, 2009, s. 8).

4.2 Sexuální výchova ve škole

Škola by měla navazovat na vědomosti, které dítě získává doma a tyto vědomosti dále rozšiřuje a obohacuje. Výhodou je, když škola zaměstnává vyškoleného pedagoga sexuální výchovy. Sexuální výchova má blízký vztah s etikou a to svým konsepektem, proto při vyučování sexuálních témat učitel musí respektovat základní etické hodnoty žáka (jeho příslušnost k etnické skupině, náboženství), úzce spolupracovat s rodinou dítěte, umožnit všem žákům vyjádřit svůj názor na daná témata a svůj názor naučit obhájit, vyslechnout názor druhé osoby a respektovat ho (pokud není v nesouladu s etickými hodnotami společnosti) a vysvětlit hodnoty: důraz na lidskou důstojnost, nedotknutelnost svobody, rovnost, spravedlnost, solidaritu, lidská práva a upozorňovat na porušování a nerespektování těchto hodnot (Fifková, 2009, s. 7-8).

Očekávané chování v období 1. – 3. třída základní školy, žák:

- používá základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle
- uplatňuje správným chováním a činnostmi vztah ke zdraví, plní zásady bezpečného chování tak, aby neohrozil zdraví své ani jiných osob
- ví, jak se chovat a na co dávat pozor při setkání s neznámou osobou, cítí-li se nepříjemně nebo ohrožen přestane s cizím jedincem komunikovat a hledá pro sebe, popřípadě i pro ostatní děti pomoc

(Fifková, 2009, s. 15)

Očekávané chování v období 4. – 5. třída základní školy, žák:

- využívá získané poznatky o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových systémů a k posílení vlastního zdravého způsobu života
- rozpozná jednotlivá životní stádia a má základní znalosti o vývoji dítěte před a po jeho narození
- vhodně rozplánuje svůj čas na učení, práci, zábavu a odpočinek dle vlastních potřeb s ohledem na oprávněné nároky druhých osob
- využívá účelné způsoby chování v situacích, které ohrožují zdraví nebo v modelových situacích, které ohrožení zdraví simulují

- uplatňuje základní dovednosti a návyky týkající se podpory zdraví a prevenci nemocí či úrazů
- zvládne ošetřit malá poranění a zajistit odbornou pomoc
- chová se ohleduplně k druhému pohlaví, zná bezpečné sexuální chování mezi chlapci a dívkami danému věku

(Fifková, 2009, s. 15)

4.3 Sexuální výchova v rodině

Jak už bylo zmiňováno, dítě by mělo většinu informací spadajících do sexuální výchovy získat primárně v rodině. Sexuální výchova ve škole slouží pro doplnění a prohloubení informací. Rodina je pro dítě nejpřirozenějším prostředím, a proto je pro řešení intimních a osobních témat sexuality také nejvhodnější. Ve správně fungující rodině je láskyplné prostředí, které vytváří ideální podmínky pro takovéto důvěrné rozhovory. Členové rodiny si vzájemně sdílí své zážitky, trable, životní plány, ale i ty vážnější záležitosti. Důležité je, aby spolu rodina trávila dostatek času a vykonávala společné aktivity. Při takových situacích vznikají chvíle vhodné pro choulostivé rozhovory, například o dospívání či sexualitě. Rodiče nemusí být jedinými členy rodiny, kteří své dítě vzdělávají. Starší sourozenci bývají velmi významným zdrojem informací. Prarodiče pak mohou dítě obohatit vyprávěním svých příhod z mládí a dítě si pak udělá představu, jak sexuální chování vypadalo dříve a jak nyní (Šilerová, 2003, s. 19-20).

4.3.1 Pravidla sexuální výchovy

Se sexuální výchovou je potřeba začít mnohem dříve než s nástupem dítěte na základní školu. Když se dítě začne ptát, je vhodné mu pravdivě a jednoduše odpovědět. Obvyklé otázky se týkají k tělesným rozdílům mezi mužem a ženou. Zvědavost dětí a touha po poznání se projevuje například „hrou na pana doktora“. U dítěte předškolního věku je běžné, že navštíví tatínka v koupelně nebo by si rádo pohladilo těhotnou maminku po bříšku. Rodiče mají často strach z toho, že své ratolesti řeknou mnoho informací a příliš brzo. Tohoto se však nemusí obávat, jelikož dítě může přijmout jen ty informace, které jsou pro jeho věk a duševní chápání srozumitelné a ostatní je zapomenuto. Lze tedy říci, že rodič by se měl spíše obávat toho, že

vědomostí ohledně sexuality předá svému dítěti málo nebo je nestihne podat včas (Uzel, 2006, s. 23-24).

Často se stává, že rodiče najdou své dítě v situaci, kdy si osahává své intimní partie. Dokonce už i velmi malému dítěti (kolem 1 roku) toto dráždění pohlavních orgánů přináší radost a příjemné pocity. Uvádí se, že některé děti jsou schopny až dosáhnout orgasmu. Rodiče mívají strach, že s jejich potomkem není něco v pořádku a je důležité, aby se uklidnili, dítě nekárali a netrestali. Trestáním by mohli způsobit, že by dítě v pozdějším věku mělo problémy se sexem. Dítěti je třeba vysvětlit, že se takhle může chovat pouze v soukromí – v pokojíčku, je-li tam samotné (Uzel, 2006, s. 24).

Dalším pravidlem je učit děti nazývat všechny věci správným názvem a nenechat děti používat slova vulgární. Bylo prokázáno, že téměř každá rodina má pro ženský a mužský pohlavní orgán několik označení, která nejsou správná a vhodná. Dítě má znát od útlého věku správné názvy pohlavních orgánů, ale opět by mu mělo být vysvětleno, že se ve společnosti „jen tak bezdůvodně“ neříkají (Uzel, 2006, s. 25).

Individuální v rodinách bývá nahota. Někteří rodiče nahotu berou jako samozřejmou věc a vyskytují se před dětmi nazí a stejně tak se i starší děti za svoji nahotu před rodiči nestydí. V jiných rodinách nahota před ostatními členy přináší jedinci nepříjemné pocity. Běžné pak bývá, že již čtyřleté dítě pociťuje stydlivost. V tom případě by měli rodiče dodržovat jeho soukromí a dítě je naučeno před vstupem do ložnice či koupelny zaklepat. Vhodné je dítě učit anatomii reprodukčního ústrojí a popřípadě využít obrázkové knihy (Uzel, 2006, s. 25).

Velice důležité je, aby rodiče vysvětlili dítěti, jak poznat sexuální obtěžování. Dítě ve čtyřech letech, by mělo zvládnout rozlišit, zda druhá osoba provádí vhodné či nevhodné doteky a jsou-li mu příjemné či nepříjemné. O sexuálním obtěžování je třeba začít v brzkém věku dítěte a tuto problematiku rozebírat i později, kdy dítě plní povinnou školní docházku (Uzel, 2006, s. 25).

Nastane-li situace, kdy dítě vidí fotky nebo videa neúchylných sexuálních aktivit je lepší dítěti jednoduše vysvětlit, o co se jedná, než tento materiál rychle schovávat a utajovat. Jestliže rodiče tyto věci zatajují, dítě je zvědavější a hledá si informace samo. Hrozí pak, že objeví úchylné sexuální praktiky (sodomasochismus, zoofilie...) (Uzel, 2006, s. 26).

Od předškolního věku dítěte je správné vést ho k dodržování sexuálních hygienických návyků, což je důležité pro jeho sexuální a reprodukční zdraví (Uzel, 2006, s. 26).

4.3.2 Komunikace s dětmi

Přijde-li dítě nečekaně za jedním nebo oběma rodiči s otázkou týkající se sexuality, mnohé rodiče to může zaskočit až vyděsit. Vždy je však patřičné svého potomka v klidu vyslechnout a pokud možno mu co nejlépe odpovědět. Pokud rodič z nějakého důvodu nemá v danou chvíli na dítě čas, měl by dítě ujistit, že ho jeho otázky zajímají a domluvit se na jiném čase rozhovoru. Výhodou je, že rodič může do příště promyslet, jak dítěti odpoví a na rozhovor se připraví. Může se také stát, že rodič nezná odpověď na otázku svého potomka nebo neví, jakým způsobem mu má odpovědět. V tom případě je lepší říct dítěti pravdu a nabídnout mu, zda chce odpověď hledat společně nebo si ji má rodič najít nejprve sám. Nevhodné například je hledat odpovědi na internetu spolu s dítětem. Může stát, že se objeví odkazy pornografických stránek a vznikne ještě nepříjemnější situace (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 138-140).

Důležité je, aby rodič rozlišil, jestli podává dítěti pravidla nebo se jedná o debatu či sdílení názorů. Dítě by se mělo začít seznamovat se zákonnými normami České republiky, například týkajícími se sexuálních aktivit před 15. rokem a podobně. Je však na každém rodiči, jaké normy své dceři nebo synovi podá (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 148).

Při rozhovoru může dojít k tomu, že potomek začne naznačovat, že by chtěl povídání ukončit. Projevem bývá, že dítě přestane dávat pozor a odpovídá čím dál kratšími větami. V této situaci je vhodnější dohodnout se co dál, než dítěti vynadat, že nedává pozor. Při ukončení rozhovoru je vždy dobré se dítěte zeptat, jestli mu podané informace stačí a rozumí jim (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 150).

Zásady usnadňující komunikaci o sexuálních tématech:

- ujišťovat dítě, že se svěřené informace nedozví další osoba
- mít zájem o názory a postoje dítěte; zjišťovat, co si myslí, a jak nad danou problematikou přemýšlejí
- vytvářet dlouhodobý dobrý vztah s dítětem
- probíhání rozhovoru v přátelské atmosféře (nevytvářet dojem výslechu, a podobně)
- pokud se dítě cítí při rozhovoru nepříjemně, dohodnout se na průběhu debaty, který by zlepšil pocity dítěte
- cítí-li rodič, že v danou chvíli rozhovor nebude probíhat dle jeho představ, (například nemá na dítě čas nebo se necítí dobře) přesunout rozhovor na jinou dobu

- během rozhovoru se rodič ujišťuje, že správně chápe, co mu potomek sděluje a co si myslí
- nesnažit se příliš zřetelně ovlivnit a formovat dítě

(Děti a jejich sexualita, 2014, s. 157)

Proběhlé výzkumy dokazují, že rodiče mají velký vliv na názor a postoj dětí (děti předškolního věku a prvního stupně základní školy) k sexualitě, což ovlivňuje také jejich sexuální chování. K vedení rozhovorů o sexu mezi rodiči a potomky pozitivně přispívá to, když jsou rodiče ochotni komunikovat na všechna různá témata (Děti a jejich sexualita, 2014, s. 154).

Vědomosti dětí týkají se sexuality / co je učit:

dítě ve věku 6-8 let

- že se těla dívek a chlapců mění, když děti rostou
- vysvětlit jednoduše, jak vznikne dítě, proč se mamince zvětšuje břicho a popsat stručně porod
- zvyklosti o osobních hranicích (zakrytí intimních partií, nesahat ostatním dětem na intimní partie)
- dotýkání se intimních partií jen v soukromí
- informace o vlastní bezpečí (rozpoznání nebezpečných situací – sexuální obtěžování)

dítě ve věku 9-12 let

- informace o pubertě; vědět, co od ní čekat
- informace o rozmnožování, těhotenství a porodu
- rizika sexuálního chování (sexuálně přenosné nemoci, nechtěné těhotenství)
- základní informace o antikoncepčních metodách
- provádět masturbaci jen v soukromí
- informace o vlastní bezpečí (rozpoznání nebezpečných situací – sexuální obtěžování)
- pravidla týkající se chození s někým

(Děti a jejich sexualita, 2014, s. 186)

„Cílem sexuální výchovy, je postupně v jedinci utvářet zdravé, poučené a odpovědné postoje k sexualitě, které se stanou východiskem pro plnohodnotné a radostné prožívání partnerství, manželství a rodičovství. Základem těchto vztahů a postojů je představa o rodině, o rodinném společenství a jeho fungování. Tato představa se ve vědomí dítěte utváří od útlého věku. Postupně se vyjasňuje, stává se zřetelnější a konkrétnější především podle zkušeností dítěte ze života rodiny vlastní. Představu, kterou jedinec získá, spontánně přenese do rodiny, kterou v dospělosti založí“ (Smolíková, K. – Hajnová, R. 1997, str. 11–12).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavní cíl:

Zjistit, jak probíhá sexuální výchova v rodině. K tomuto cíli se vztahují otázky číslo 6, 7, 11, 13, 14 a 15.

Další cíle:

Zjistit názor rodičů, kdy je vhodné stáří dítěte pro zahájení sexuální výchovy. K tomuto cíli se vztahují otázky 5 a 8.

Zjistit, kde by podle rodičů měla probíhat sexuální výchova jejich potomků. K tomuto cíli se vztahuje otázka číslo 12.

Zjistit, jaká témata jsou nejčastěji probíraná. K tomuto cíli se vztahují otázky číslo 9 a 10.

5.1 Metody výzkumu

Výzkumné šetření, jehož výsledky jsou prezentovány v praktické části bakalářské práce, bylo provedeno kvantitativní výzkumnou metodou, a to anonymním dotazníkovým šetřením. Dotazníky byly poslány ženám a mužům (rodičům), kteří mají zkušenost s výchovou dítěte mladšího školního věku.

Obsahem dotazníku na téma *Sexuální výchova v rodině u dětí mladšího školního věku* je celkem 17 otázek. Prvních 16 otázek je polouzavřených a jedná se o otázky výběrové nebo výčtové. Pouze poslední otázka je otevřená, nepovinná, dala prostor k vyjádření vlastního názoru. První 4 otázky jsou identifikační, ostatní se vztahují k danému cíli práce.

Dotazník byl v tištěné formě rozdán mezi mé známé a v elektronické formě zveřejněn na internetu.

5.2 Charakteristika respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti, kteří splňovali jedno kritérium: zkušenost s výchovou dítěte mladšího školního věku.

Přes internetové zdroje bylo vyplněno 77 elektronických dotazníků, z toho bylo 72 žen a 5 mužů. V tištěné formě vyplnilo dotazník 33 respondentů, z toho 28 žen a 5 mužů. Pro zpracování dat byly použity všechny vyplněné dotazníky a celkový počet respondentů byl ve výsledku 110.

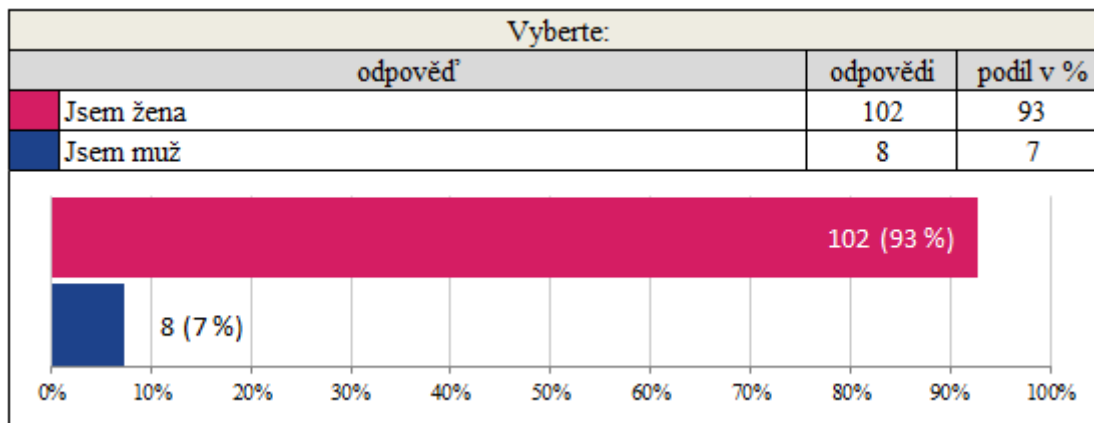
5.3 Zpracování výsledných dat

Výsledná data jsou zpracována v Microsoft Excelu do grafů, které ukazují procentuální četnost zkoumaných položek. Otázky jsou barevně rozlišeny pro lepší orientaci. Nad grafem se nachází v tabulce zadaná otázka a všechny možné odpovědi na ni. Rovněž je uveden počet respondentů, a to i procentuálně.

1) Otázka č. 1 zjišťuje pohlaví respondentů

Z celkového počtu dotazovaných (110) odpovědělo 102 žen (93 %) a 8 mužů (7 %).

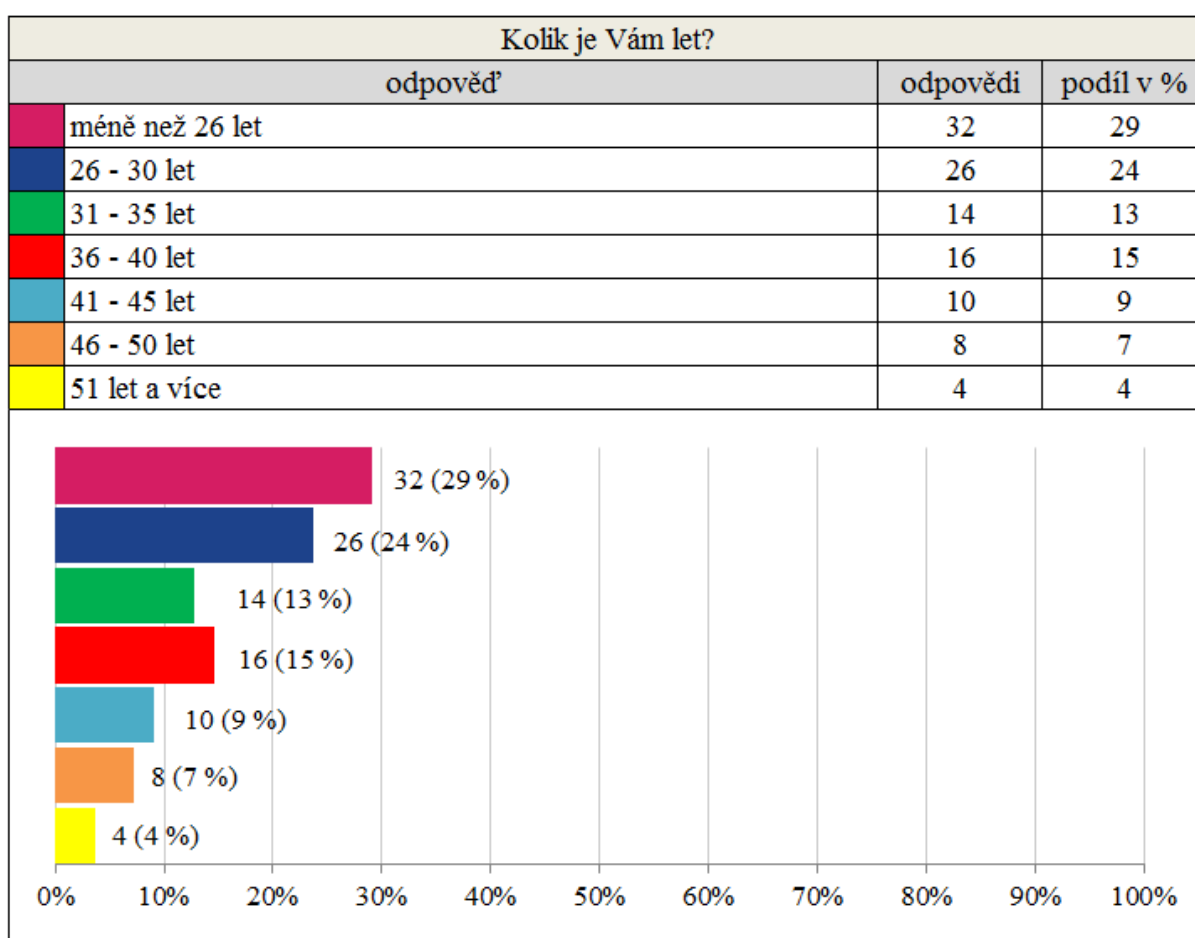
Graf 1: Pohlaví

2) Otázka č. 2 zjišťuje věk respondentů

Z celkového počtu dotazovaných (110) bylo mladších než 26 let 32 (29 %) respondentů. Do věkové skupiny 26 – 30 let patřilo 26 (24 %) osob. Věkové rozmezí 31 – 35 let bylo zvoleno 14 (13 %) dotazovanými. Do věkové kategorie 36 – 40 let spadá 16 (15 %) respondentů. 41 – 45 let má 10 (9 %) z celkového počtu dotazovaných. Do předchozí věkové kategorie 46 – 50 let patří 8 (7 %) z dotazovaných. Poslední možností byla odpověď 51 let a více, kde spadá 4 (4 %) respondenti.

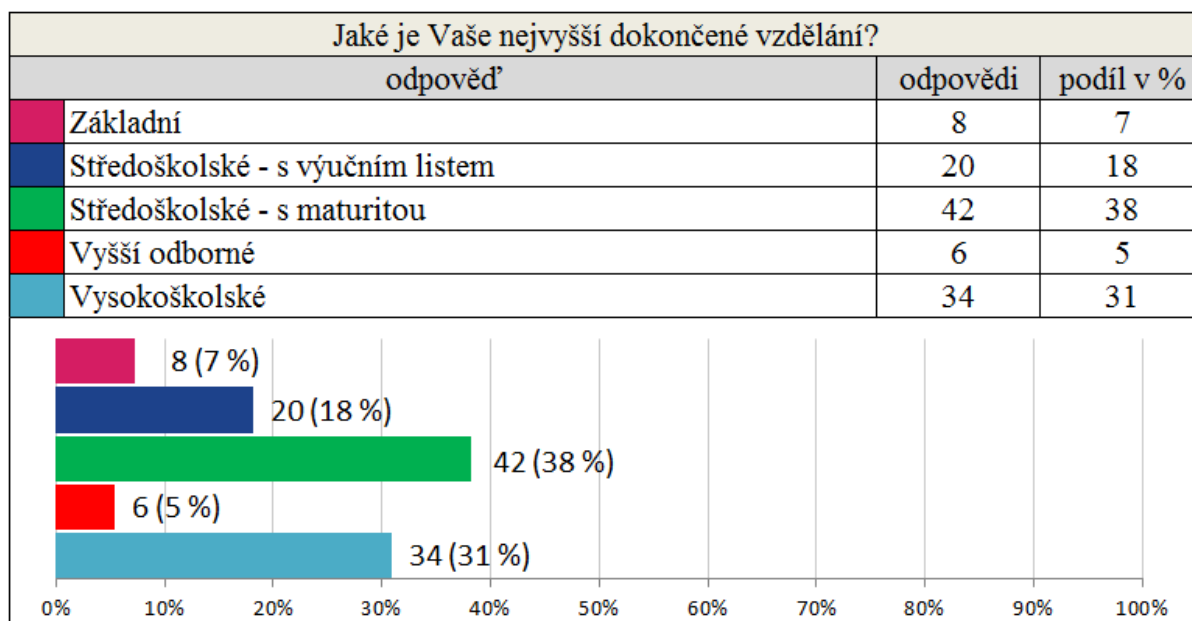
Graf 2: Věk

3) Otázka č. 3 zjišťuje, jaké je nejvyšší dokončené vzdělání respondentů

„Základní vzdělání“ uvedlo 8 (7%) osob z celkového počtu (110) dotazovaných. „Středoškolské vzdělání – s výučním listem“ zvolilo 20 (18%) respondentů. Nejvíce dotazovaných (42 = 38%) má vzdělání nejvyšší ukončené vzdělání středoškolské – s maturitou. Možnost „vyšší odborné vzdělání“ uvedlo 6 (5%) osob. Vzdělání vysokoškolské získalo 34 (31%) z dotazovaných.

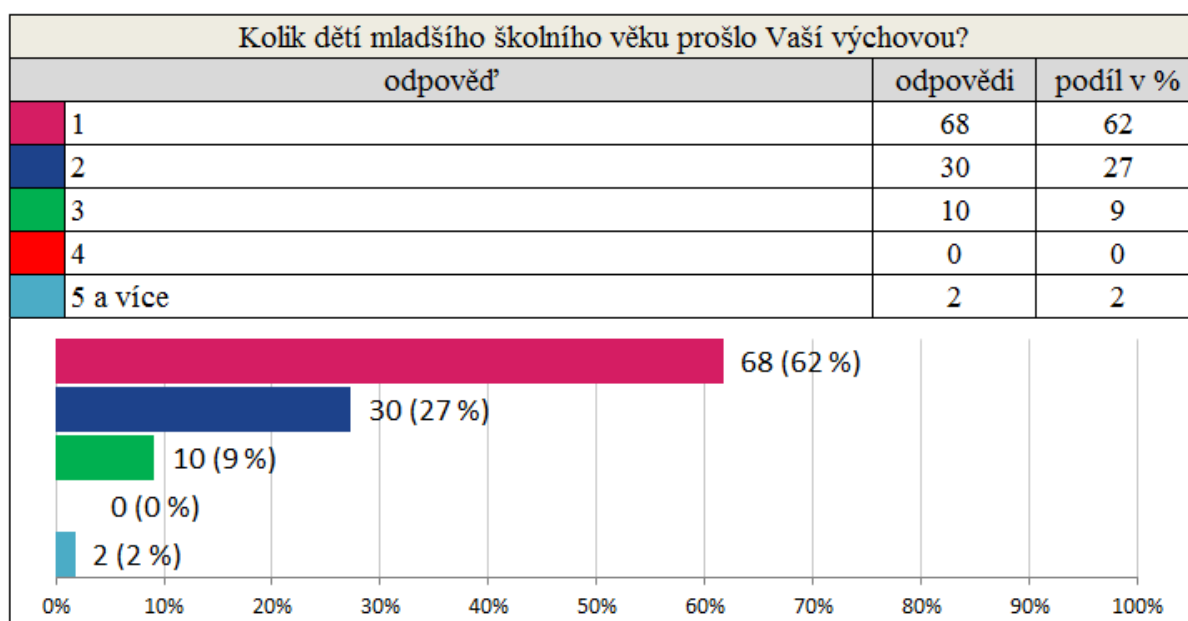
Graf 3: Vzdělání

4) Otázka č. 4 zjišťuje, kolik dětí mladšího školního věku prošlo výchovou respondenta

Z celkového počtu respondentů (110) má zkušenost s výchovou jednoho dítěte mladšího školního věku 68 (62 %) osob. Dvě děti tohoto věku vychovává / vychovávalo 30 (27 %) dotazovaných. 10 (9 %) respondentů uvedlo zkušenost s výchovou 3 dětí. Žádný z dotazovaných (0 %) nevychoval 4 děti mladšího školního věku, avšak možnost „5 a více“ uvedli 2 (2 %) z nich.

Graf 4: Počet dětí mladšího školního věku

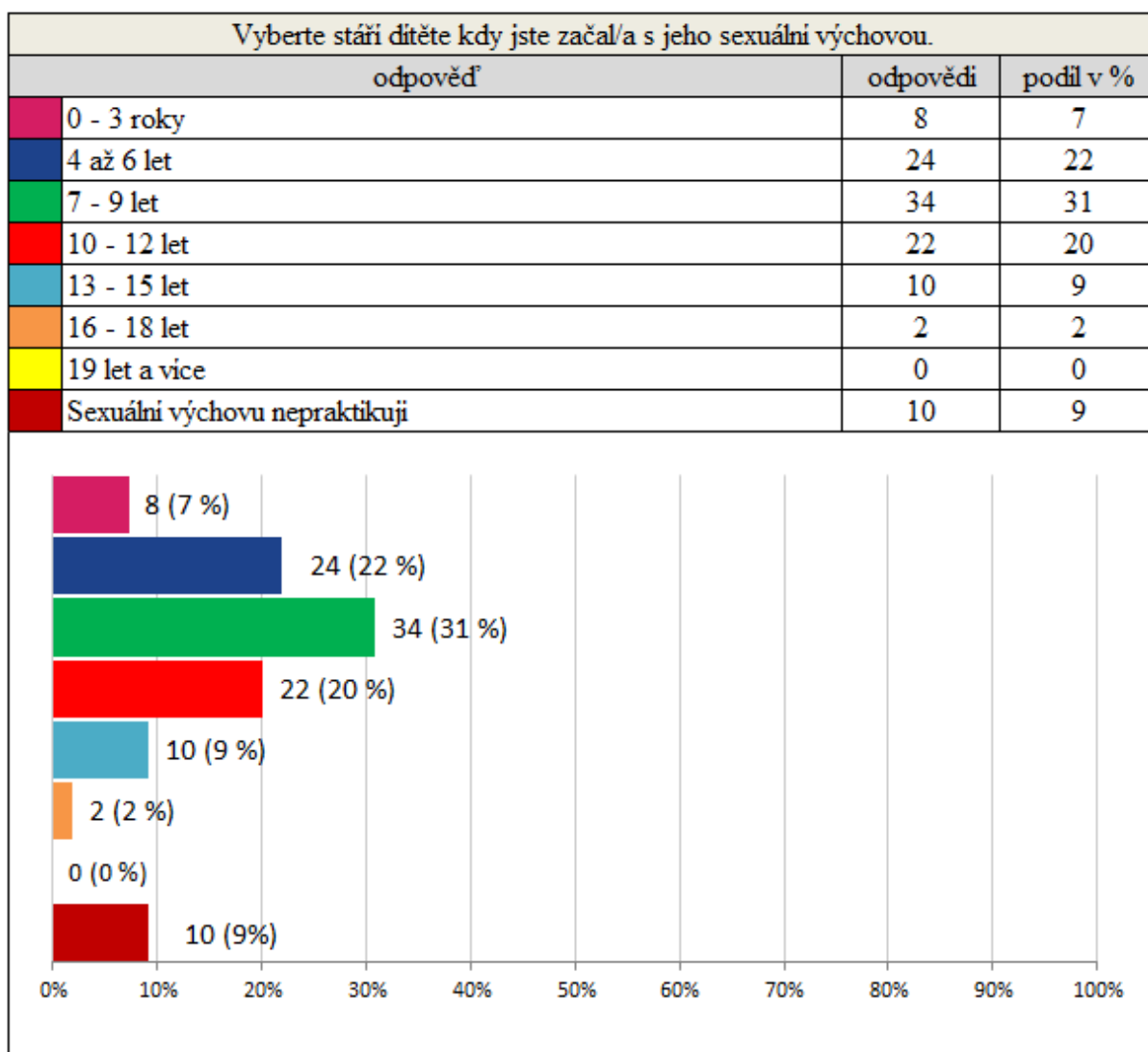

5) Otázka č. 5 zjišťuje stáří dítěte, kdy respondent zahájil jeho sexuální výchovu

Z celkového počtu respondentů (110) zvolilo možnost „0 – 3 roky“ celkem 8 (7 %) dotazovaných. Možnost „4 – 6 let“ vybralo 24 (22 %) respondentů. Nejvíce dotazovaných (34 = 31 %) uvedlo možnost „7 – 9 let“. Věkové rozmezí dítěte „10 – 12 let“ zvolilo 22 (20 %) dotázaných osob. 10 (9 %) respondentů vybralo pátou možnost „13 – 15 let“. 2 (2 %) respondenti uvádí možnost „16 – 18 let“. Další možnost „19 let a více“ ne zvolil ani jeden z respondentů (0 %) a 10 (9 %) vybralo poslední možnost „Sexuální výchovu nepraktikují“.

Graf 5: Zahájení sexuální výchovy (věk)

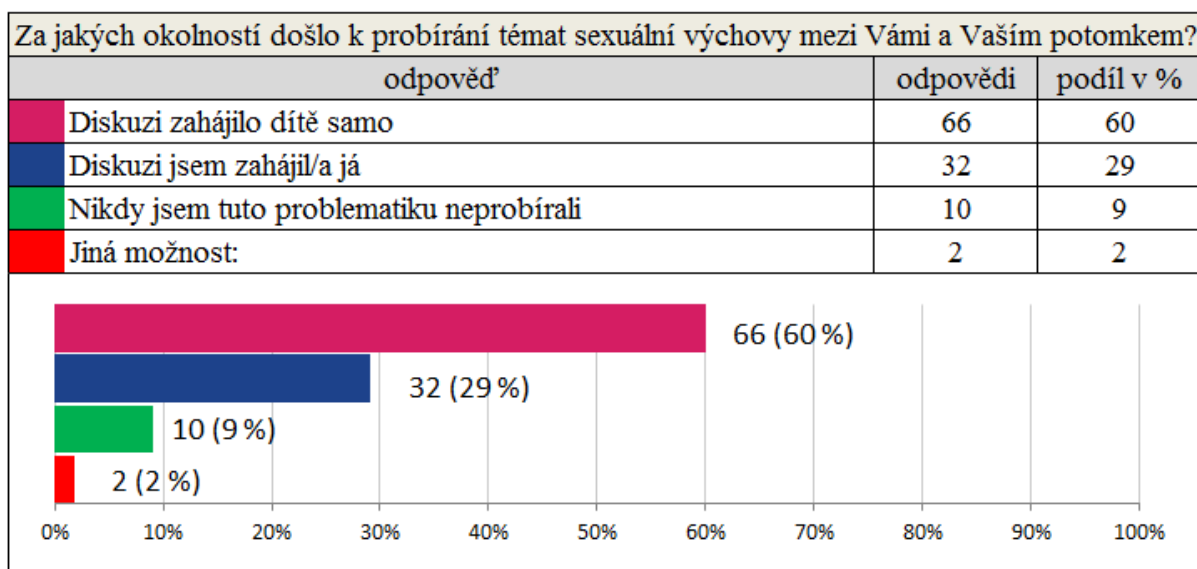
6) Otázka č. 6 zjišťuje, za jakých okolností došlo k probírání tématům sexuální výchovy mezi respondentem a dítětem

Z celkového počtu respondentů (110) uvedlo možnost „Diskuzi zahájilo dítě samo“ 66 (60 %) dotazovaných. Další možnost „Diskuzi jsem zahájil/a já“ vybralo 32 (29 %) dotázaných osob. 10 (9 %) dotazovaných zvolilo třetí možnost „Nikdy jsme tuto problematiku neprobírali“ a 2 (2 %) napsali vlastní odpověď:

„Začala to učitelka ve školce. Syn ukazoval své přirození holkám.“

„Starší sourozenec“

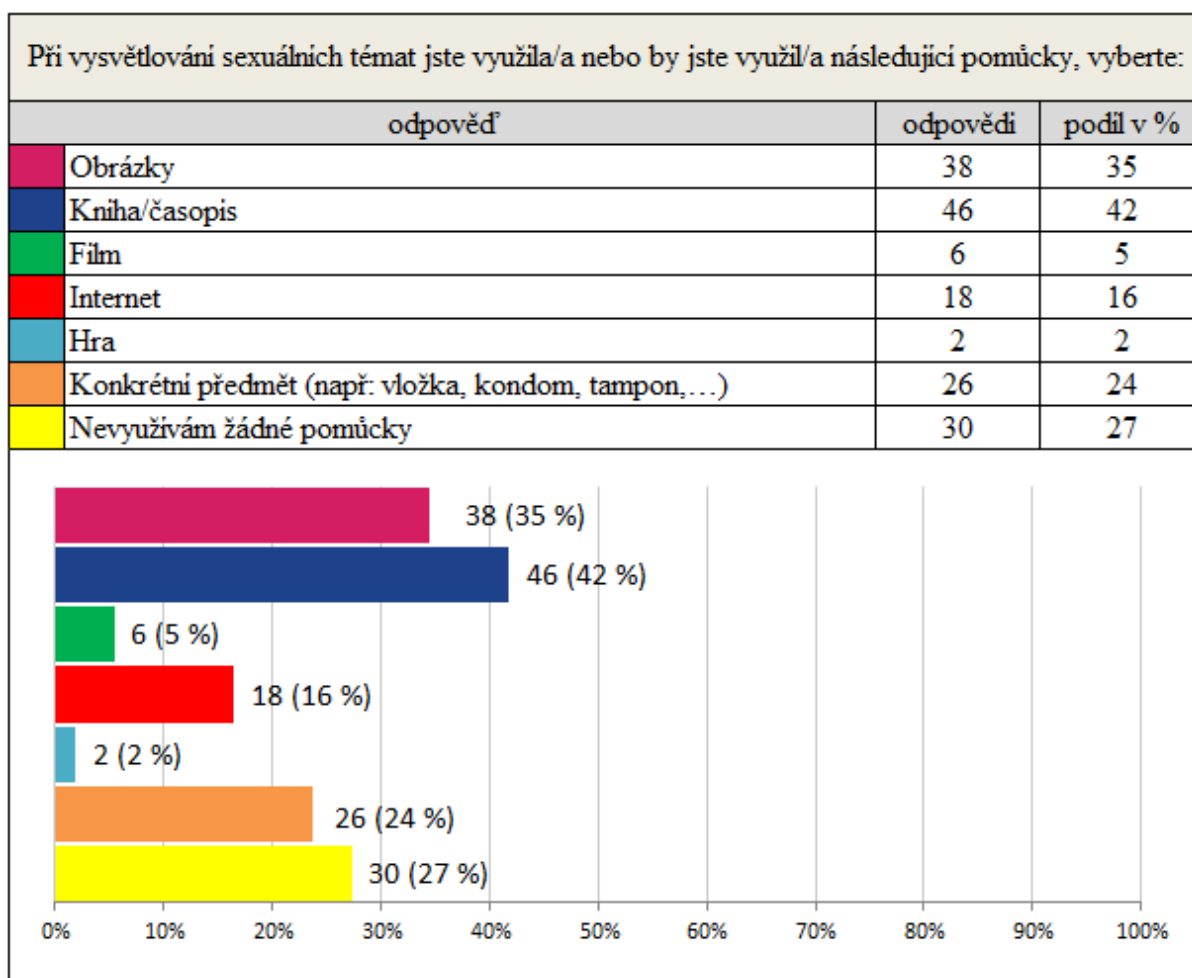
Graf 6: Okolnosti vedoucí k edukaci

7) Otázka č. 7 zjišťuje, jaké pomůcky respondent využil nebo by v budoucnu využil

První možnost „Obrázky“ vybralo 38 (35 %) osob z celkového počtu respondentů (110). Nejčetnější možností je „Kniha/časopis“. Tuto pomůcku zvolilo 46 (42 %) respondentů. Třetí možnost „Film“ uvedlo 6 (5 %) dotazovaných. 18 (16 %) respondentů vybralo možnost „Internet“. Pouze 2 (2 %) respondenti volí hru a 26 (24 %) respondentů uvádí konkrétní předmět. Poslední možnost „Nevyužívám žádné pomůcky“ vybralo 30 (27 %) z dotázaných.

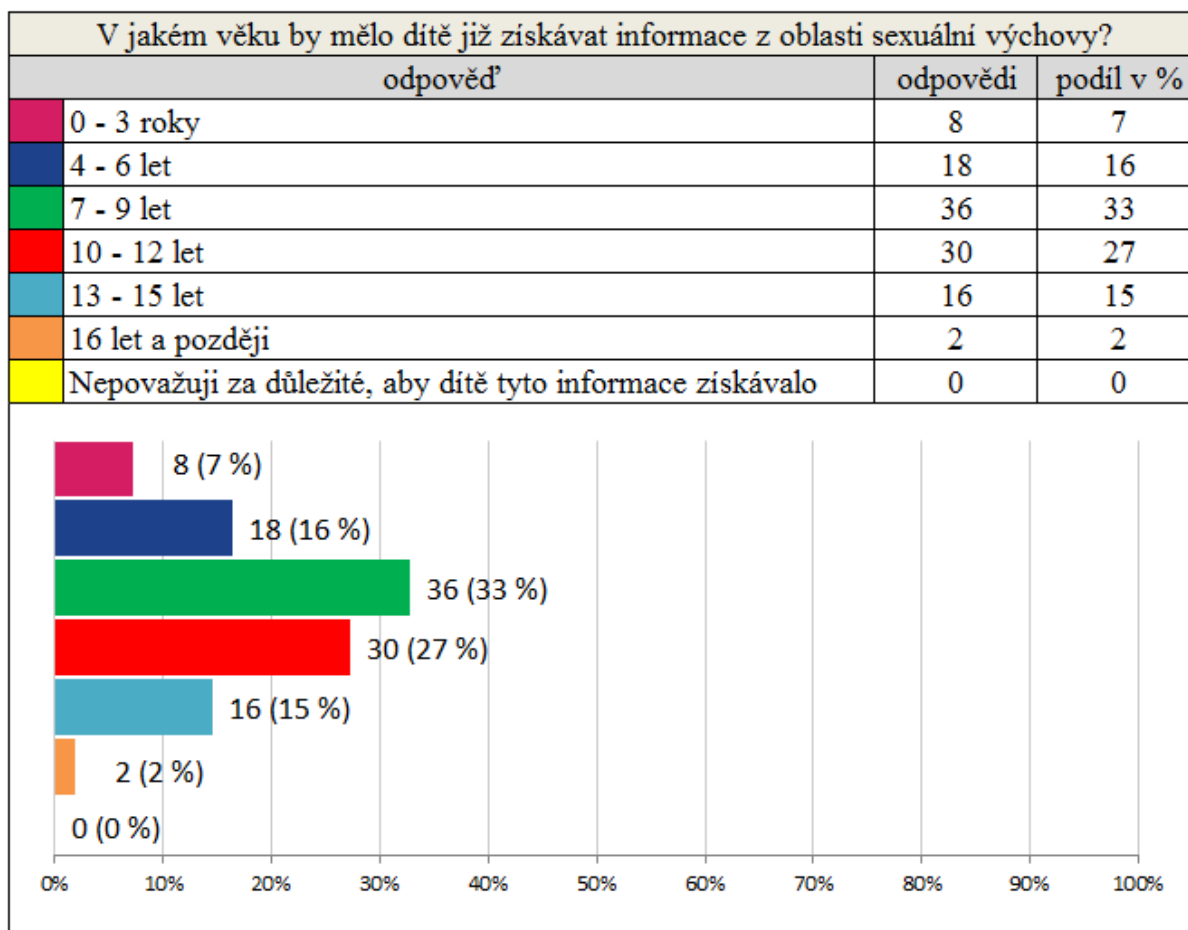
Graf 7: Pomůcky

8) Otázka č. 8 zjišťuje, kdy si respondenti myslí, že je vhodné stáří dítěte pro zahájení sexuální výchovy

Z celkového počtu respondentů (110) si 8 (7 %) myslí, že stáří dítěte 0 – 3 roky je vhodné pro zahájení sexuální výchovy. Možnost „4 – 6 let“ zvolilo 18 (16 %) dotazovaných. Nejčtenější odpověď je věkové rozmezí 7 – 9 let. Tuto možnost vybralo 36 (33 %) dotázaných osob. Druhou nejčtenější možností je věkové rozmezí 10 – 12 let s 30 (27 %) odpověďmi. Možnost „13 – 15 let“ zvolilo 16 (15 %) respondentů. 2 (2 %) respondenti si myslí, že je vhodné začít s edukací od 16. roku dítěte. Nikdo (0 %) z dotazovaných nezvolil možnost „Nepovažuji za důležité, aby dítě tyto informace získávalo.“

Graf 8: Zahájení sexuální výchovy (názor)

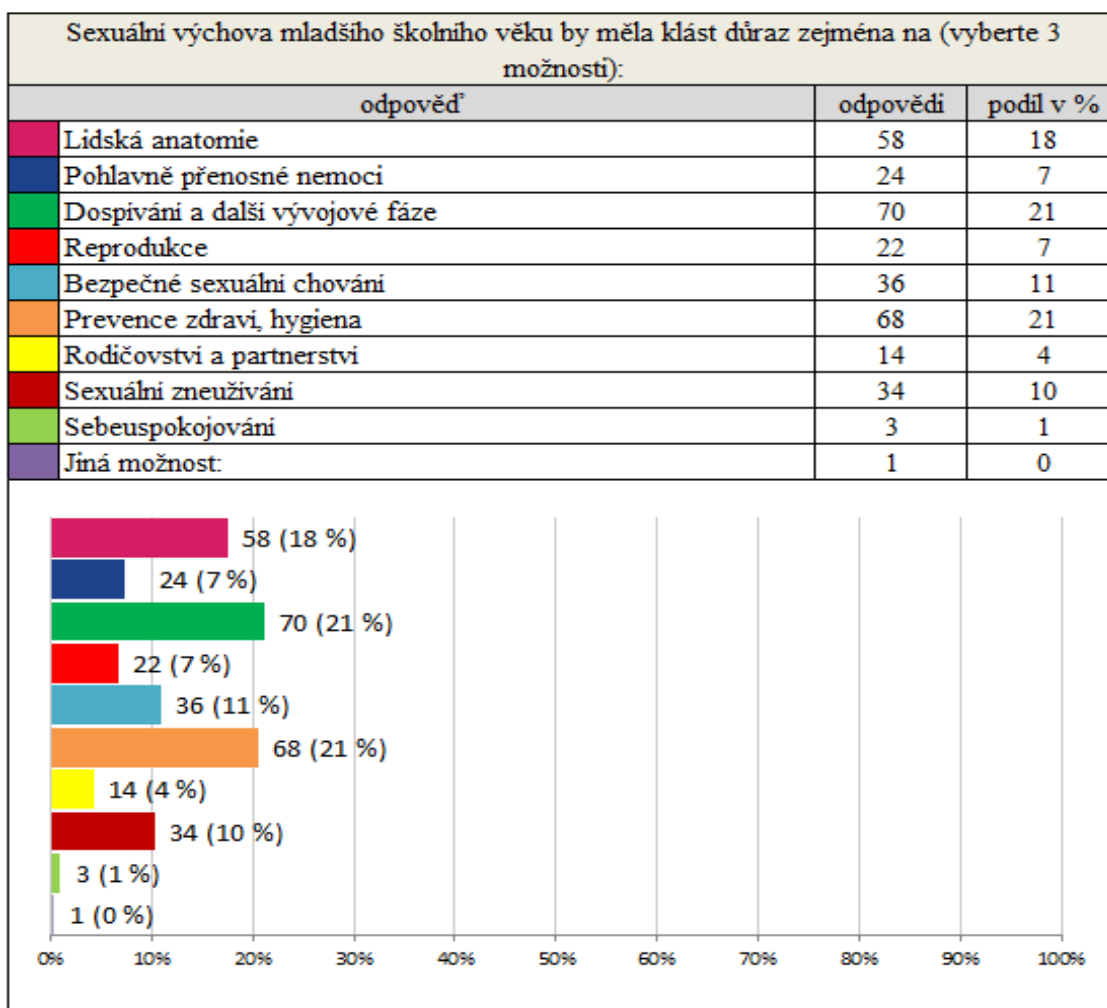

9) Otázka č. 9 zjišťuje, která 3 témata sexuální výchovy mladšího školního věku považují respondenti za nejvíce důležitá

Z celkového počtu respondentů (110) získala možnost „Lidská anatomie“ 58 (18 %) odpovědí. Možnost „Pohlavně přenosné nemoci“ obdržela 24 (7 %) odpovědí. Na prvním místě je téma „Dospívání a další vývojové fáze“, které zvolilo 70 (21 %) respondentů. Téma „Reprodukce“ vybralo z dotazovaných 22 (7 %) osob. 36 (11 %) respondentů vybralo jako nejdůležitější téma „Bezpečné sexuální chování“. Druhou nejčtenější možností je téma „Prevence zdraví, hygiena“, kterou vybralo 68 (21 %) respondentů. Možnost „Rodičovství a partnerství“ označilo 14 (4 %) osob z celkového počtu dotazovaných. 34 (10 %) respondentů vybralo možnost „Sexuální zneužívání“. Pouze 3 (1 %) osoby zvolili možnost „Sebeuspokojování“. Jeden dotazovaný (0 %) napsal svou vlastní odpověď:

„Sexuální výchova by měla obsahovat všechny výše zmíněné oblasti, avšak dítě by s nimi mělo být seznámeno v průběhu jeho života.“

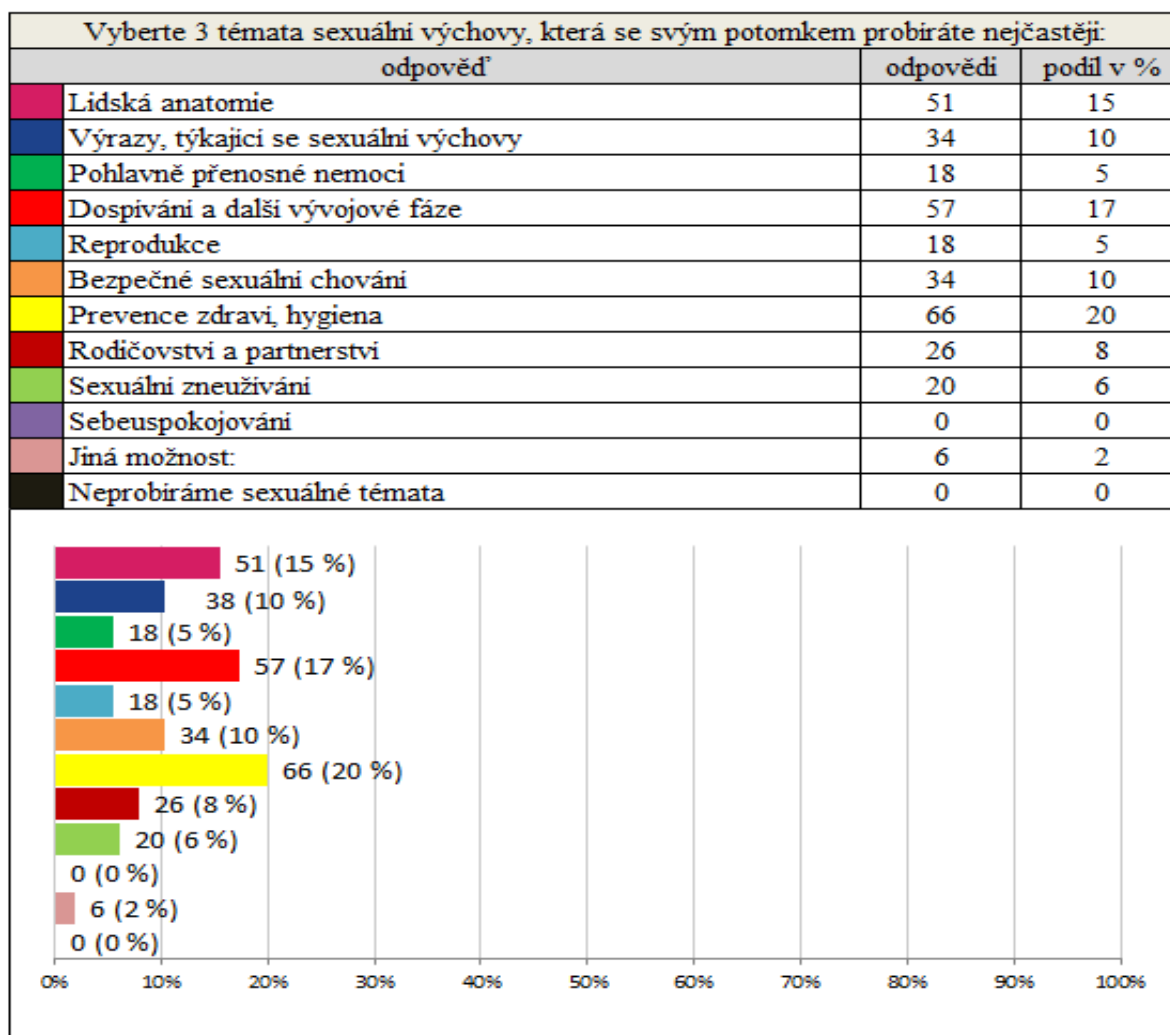
Graf 9: Nejdůležitější témata

10) Otázka č. 10 zjišťuje, která 3 témata sexuální výchovy respondent probírá se svým dítětem nejčastěji

Z celkového počtu respondentů (110) zvolilo 51 (15 %) osob možnost „Lidská anatomie“. Druhou možnost „Výrazy, týkající se sexuální výchovy“ vybralo 34 (10 %) dotazovaných. Téma „Pohlavně přenosné nemoci“ obdrželo 18 (5 %) odpovědí. Druhé nejčastější probírané téma je dle 57 (17 %) respondentů „Dospívání a další vývojové fáze“. Možnost „Reprodukce“ zvolilo 18 (5 %) dotazovaných. 34 (10 %) z dotazovaných uvedlo, že nejčastěji probírá téma „Bezpečné sexuální chování“. Nejvíce odpovědí (66 = 20 %) získalo téma „Prevence zdraví, hygiena“. Možnost „Rodičovství a partnerství“ označilo 26 (8 %) dotazovaných. Téma „Sexuální zneužívání“ patří mezi ty nejméně probírané a získalo 20 (6 %) odpovědí. 6 (2 %) z dotazovaných vybralo možnost „Sebeuspokojování“. „Jiná možnost“ nebyla vybrána ani jedním (0 %) z dotazovaných a stejně tak tomu bylo u poslední možnosti „Neprobíráme sexu-

Graf 10: Nejčastější témata

11) Otázka č. 11 zjišťuje, jestli v rodinách respondentů platí, že témata sexuální výchovy s dívkami probírají matky a s chlapci otcové

Z celkového počtu respondentů (110) vybralo možnost „Ano, platí“ 50 (45 %) dotazovaných. Stejně dopadla i druhá možnost „Dívky i chlapce vzdělává spíše matka“. Třetí možnost „Dívky i chlapce vzdělává spíše otec“ označilo 5 (5 %) osob a rovněž 5 osob (5 %) napsalo svou vlastní odpověď:

„Se synem dcerami jsme se bavili oba s manželem tak nějak nastejno.“

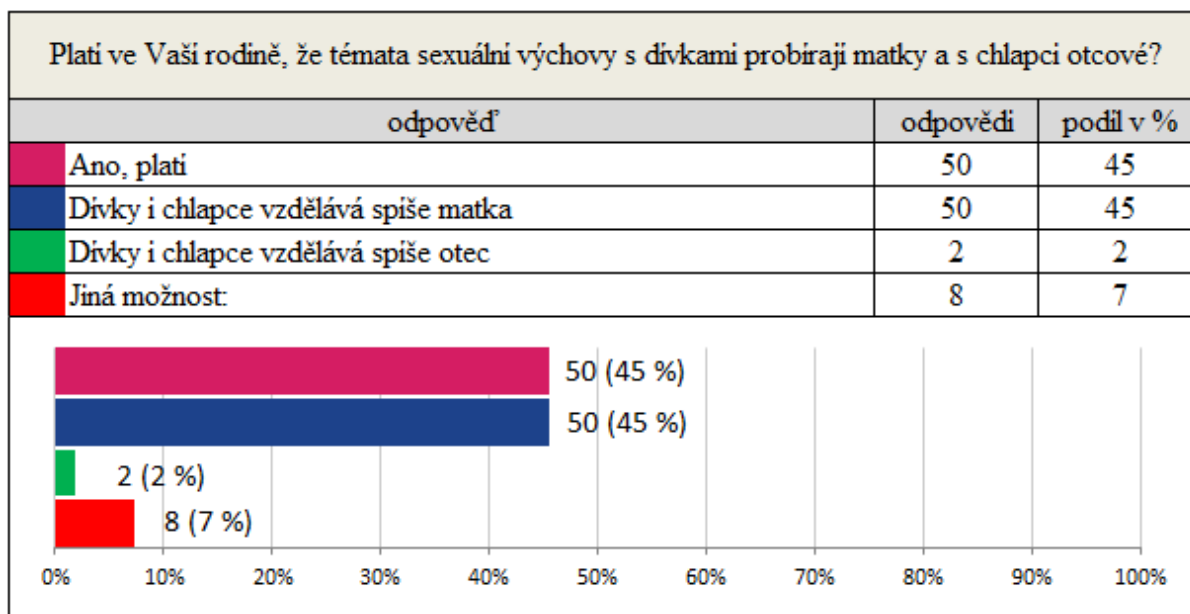
„Neplatí. Oba rodiče vzdělávají stejně dívku i chlapce.“

„Máme jen dívku, se kterou jsem toto téma řešila já.“

„Není otec, vše jen matka.“

„Jsem sama s dětmi.“

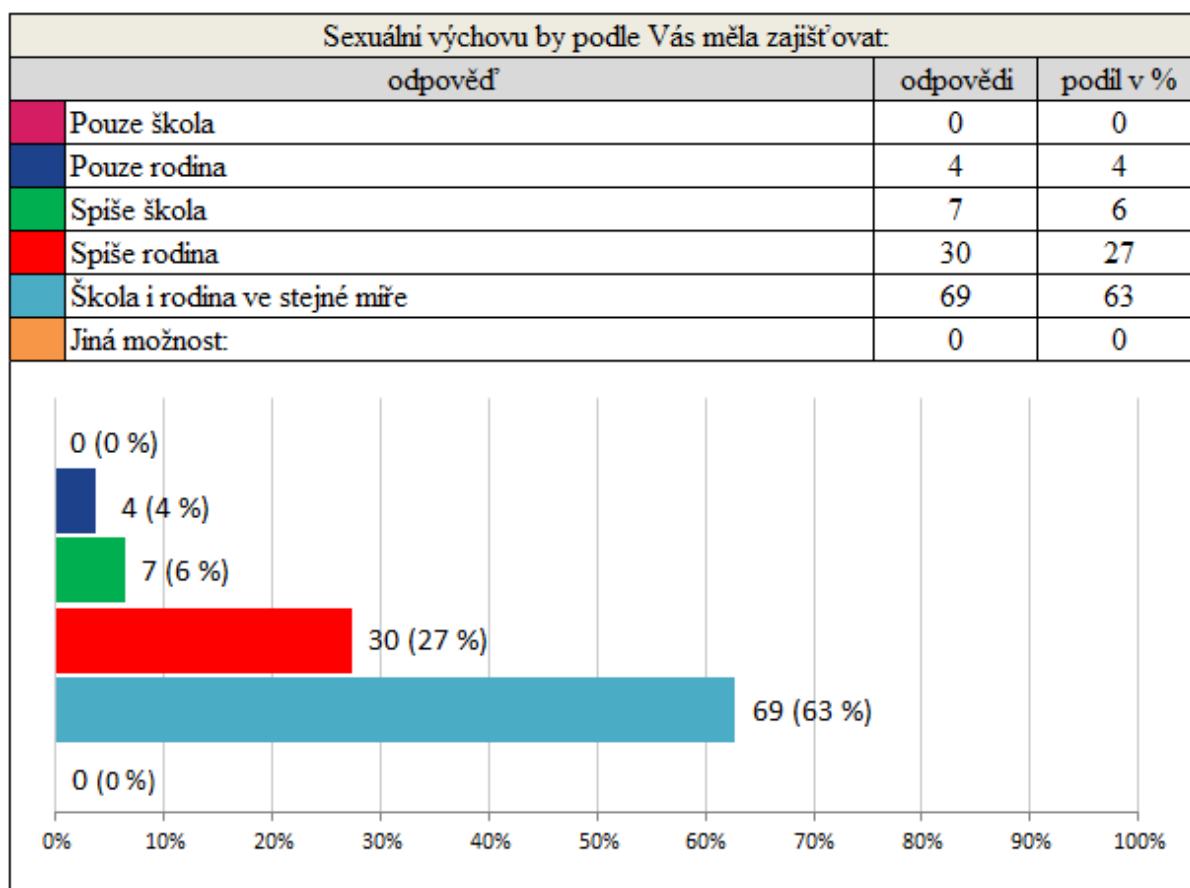
Graf 11: Matka X Otec

12) Otázka č. 12 zjišťuje, kdo by podle respondentů měl zajišťovat sexuální výchovu u dětí

Z celkového počtu respondentů (110) nikdo z dotazovaných (0 %) nevybral první možnost „Pouze škola“. Druhou možnost „Pouze rodina“ vybraly 4 (4 %) osoby. 7 (6 %) dotazovaných si myslí, že sexuální výchovu by měla zajišťovat spíše škola. Možnost „Spíše rodina“ byla vybrána 30 (27 %) respondenty. Nejvíce odpovědí získala možnost „Škola i rodina ve stejné míře“, kterou zvolilo 69 (63 %) dotazovaných. Vlastní odpověď nevedl ani jeden z respondentů (0 %).

Graf 12: Škola X Rodina

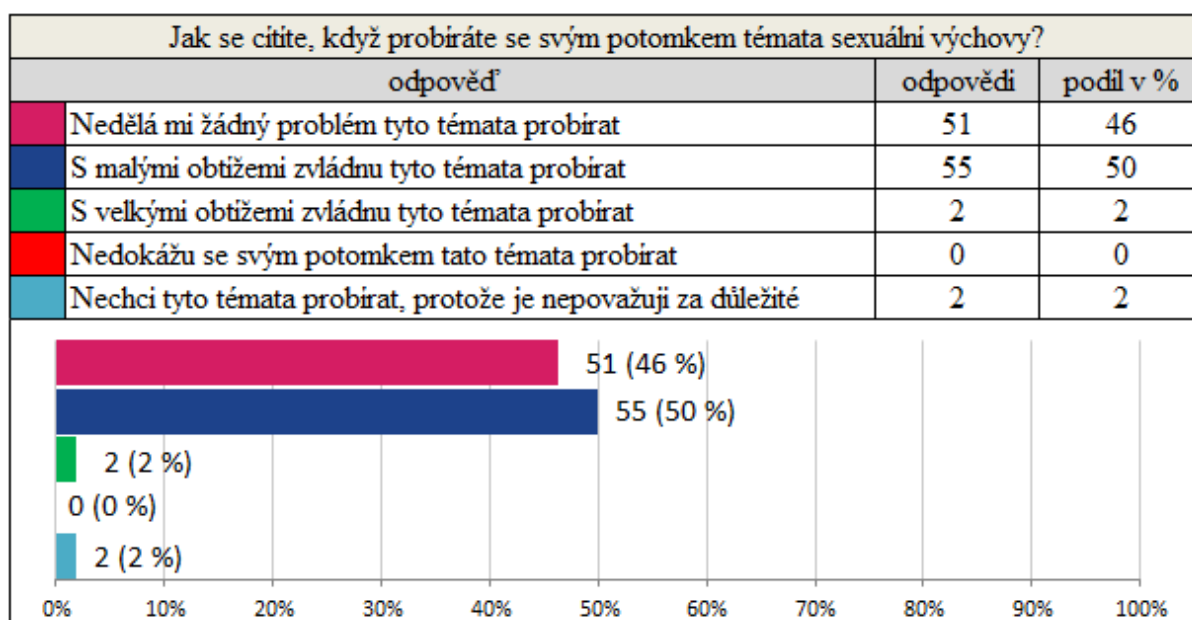

13) Otázka č. 13 zjišťuje, jak se respondent cítí při probírání témat sexuální výchovy se svým dítětem

Z celkového počtu respondentů (110) zvolilo první možnost „Nedělá mi žádný problém tato témata probírat“ 51 (46 %) dotazovaných. Nejvíce respondentů 55 (50 %) potvrdilo, že s malými obtížemi zvládne témata sexuální výchovy probírat. Pouze 2 (2 %) respondenti uvádí, že s velkými obtížemi zvládnout témata sexuální výchovy probírat. Žádný z dotazovaných nevybral možnost „Nedokážu se svým potomkem tato témata probírat“. Další 2 (2 %) dotazovaní uvádí, že tato témata nechtějí probírat, protože je nepovažují za důležitá.

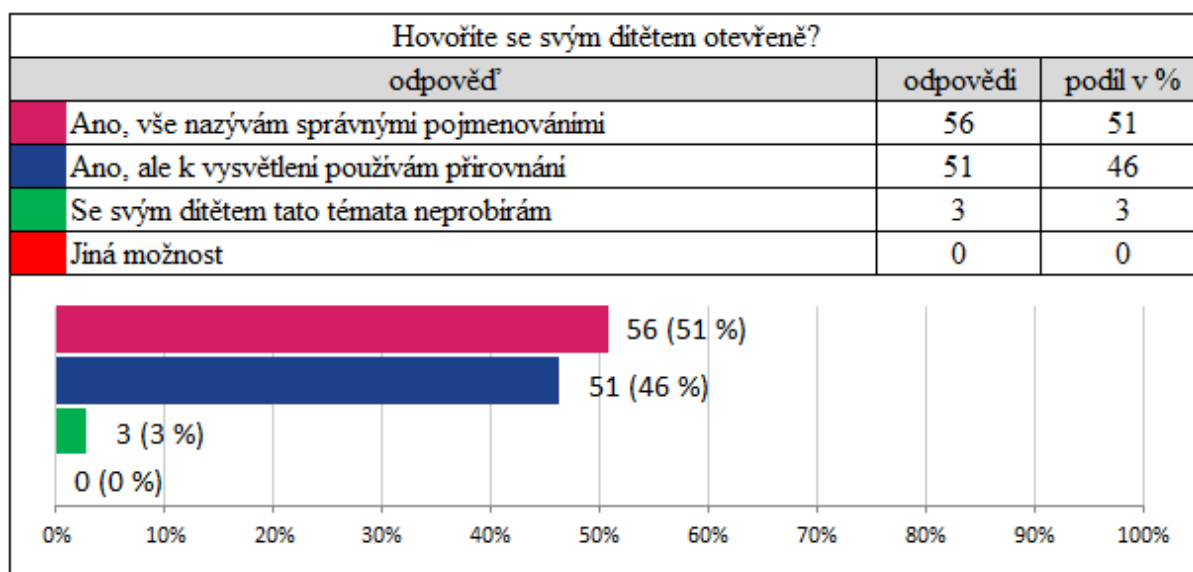
Graf 13: Pocity respondentů

14) Otázka č. 14 zjišťuje, jestli respondenti hovoří se svými dětmi otevřeně

Z celkového počtu respondentů (110) vybralo 56 (51 %) osob první možnost „Ano, vše nazývám správnými pojmenováními“. Druhá možnost „Ano, ale k vysvětlení používám přirovnání“ dopadla obdobně s 51 (46 %) odpověďmi. Pouze 3 (3 %) dotazovaní uvedli, že se svým dítětem témata sexuální výchovy neprobírají. Žádný z respondentů (0 %) nevybral možnost napsat svoji vlastní odpověď.

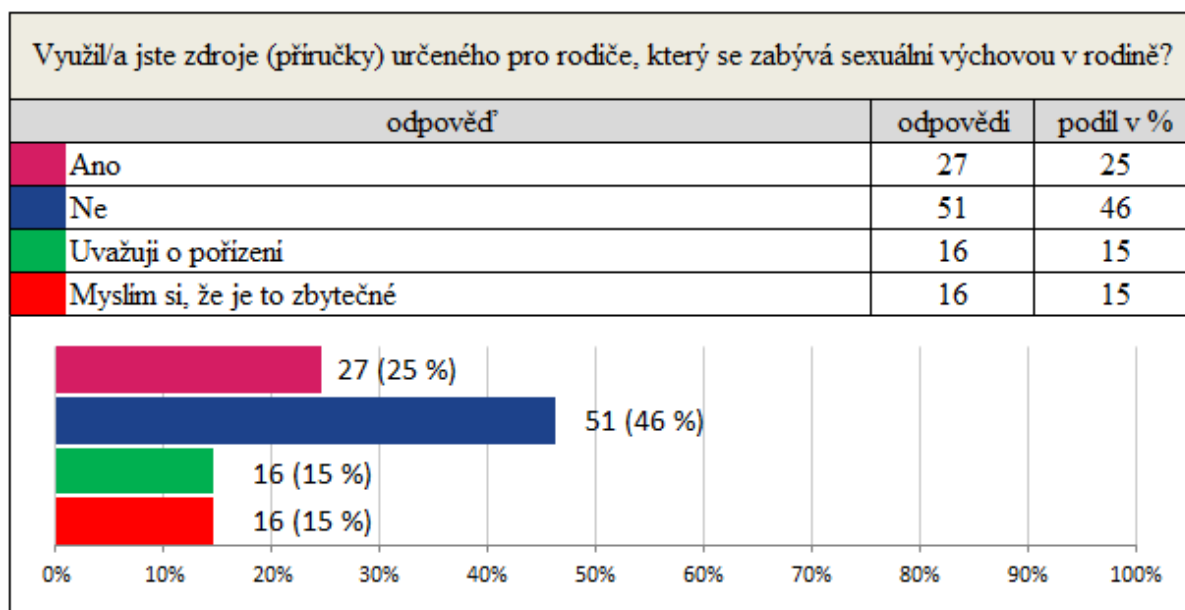
Graf 14: Otevřená komunikace

15) Otázka č. 15 zjišťuje, zda respondent využil materiálu určeného pro rodiče, který se zabývá sexuální výchovou v rodině

Z celkového počtu respondentů (110) zvolilo možnost „Ano“ 27 (25 %) dotazovaných. Nejvíce respondentů (51 = 46 %) vybralo možnost „Ne“. Třetí možnost „Uvažuji o pořízení“ vybralo 16 (15 %) respondentů. Stejný počet dotazovaných (16 = 15 %) uvedlo, že považují za zbytečné využívat této pomůcky.

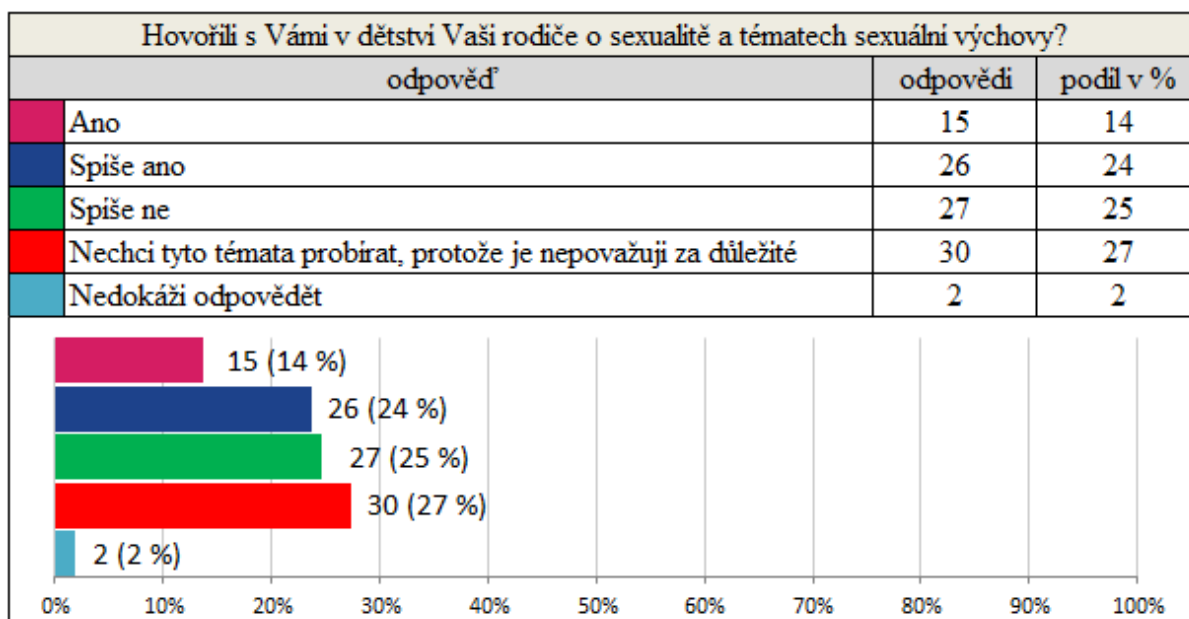
Graf 15: Materiál pro rodiče

16) Otázka č. 16 zjišťuje, zda v dětství respondentů s nimi rodiče probírali sexualitu a témata sexuální výchovy

Z celkového počtu respondentů (110) vybralo možnost „Ano“ 15 (14 %) dotazovaných. Další možnost „Spíše ano“ byla označena 26 (24 %) respondenty. 27 respondentů (25 %) zvolilo možnost „Spíše ne“ a nejvíce odpovědí (30 = 27 %) obdržela možnost „Ne“. Možnost „Nedokáži odpovědět“ označili 2 (2 %) respondenti.

Graf 16: Dětství respondentů

17) Otázka č. 17 nabízela možnost vyjádřit svůj názor na sexuální výchovu, ale také možnost napsat vlastní zkušenost, popřípadě rady a doporučení týkající se sexuální výchovy

Z celkového počtu respondentů (110) tuto nepovinnou otázku vyplnilo 8 (7 %) dotazovaných a jejich odpovědi jsou:

„Myslím si, že sex a potažmo reprodukce je naprosto přirozená věc a nechápu lidi či rodiče, kteří nejsou schopni o tom mluvit s vlastními dětmi.“

„Sexuální výchova je v dnešní době velice důležitá, hlavně ochrana před početím a prevence pohlavních chorob.“

„Prevence, připravenost“

„Myslím si, že se sexuální výchovou by se nemělo čekat až na určitý věk dítěte, ale postupně ji probírat už od narození nenuceně a s ohledem na věk a vyspělost dítěte.“

„Když se dítě zeptá, odpovědět mu popravdě.“

„Rozhodně nepodceňujte mluvení o všem a vyhněte se nepříjemným situacím.“

„Je to důležité téma a velká součást našeho života. Děti by měly znát fakta a skutečnosti, podle nich se budou v životě řídit.“

„Myslím si, že na sexuální výchovu je klidně čas až do 12 let dítěte. Poučovat předškoláky a mladší děti je zbytečné a neúměrné. Na tyto věci mají děti čas. Vím, o čem mluvím, mám již 3 dospělé děti. Sexuální výchova se nadhodnocuje (kromě sexuální hygieny).“

Z těchto odpovědí vyplývá, že většina rodičů bere sex, jako běžnou součást našeho života. Rodiče se svými dětmi o sexu a tématech sexuální výchovy hovoří a považují je za důležitá.

5.4 Diskuse

Bakalářská práce se zabývá průzkumem názorů či vztahu rodičů k sexuální výchově v rodině u jejich potomků mladšího školního věku. Průzkumné šetření bylo realizováno pomocí kvantitativního výzkumu. Oblast výzkumu byla zaměřena na ženy a muže, kteří mají zkušenost s výchovou dětí ve věku od 6 do 11 let. Kvantitativní výzkum byl uskutečněn pomocí dotazníkového šetření a byl zveřejněn na internetu, kde byl k dispozici k anonymnímu vyplnění.

Dotazník obsahuje celkem 17 otázek. Prvních 16 otázek je polouzavřených a jedná se o otázky výběrové nebo výčtové. Pouze poslední otázka je otevřená, nepovinná a dávala prostor k vyjádření vlastního názoru.

Prvním cílem bylo zjistit, jak probíhá sexuální výchova v rodině. Z dotazníkového šetření vyplývá, že v 60 % začne diskuzi o sexuálních tématech dítě samo. Pouze 29 % respondentů uvedlo, že diskuzi s dítětem zahajují oni sami. Zbylí respondenti tuto problematiku zatím nikdy neprobírali nebo napsali vlastní odpověď. Takový výsledek jsem očekávala a nemyslím si, že je špatné, že diskuzi začne dítě, je-li mu však pravdivě a vhodně odpovězeno.

Otázka číslo 7 zjišťovala, jestli rodiče používají pomůcky při probírání sexuálních témat. Z celkového počtu dotazovaných uvedla většina rodičů (73 %), že pomůcky využívá nebo by se rozhodla je použít, což mě velice pozitivně překvapilo.

Dále vyplývá, že v 45 % případů platí, že sexuální témata s dívkami probírají jejich matky a s chlapci jejich otcové. Rovněž 45 % respondentů uvedlo, že tato témata probírají s dívkami i chlapci spíše matky. Možnost, kdy sexuální témata probírají s dívkami a chlapci otcové byla zvolena pouze 5 % dotazovaných.

Otázka číslo 13 zjišťovala pocity rodičů při probírání sexuálních témat se svými dětmi. Tato témata zvládne probírat 96 % respondentů bez obtíží, popřípadě jen s malými obtížemi. Velké obtíže uvedlo pouze 2 (2 %) dotazovaní. Tento výsledek mě potěšil, protože to dokazuje, že sexualita v dnešní době opravdu není tabu a rodiče se svými potomky na tato témata komunikují.

Další otázka zjišťovala, zda rodiče mluví se svými dětmi otevřeně. Z celkového počtu dotazovaných 51 % uvedlo, že vše nazývají správnými názvy. Téměř stejný počet respondentů (46 %) ale používá přirovnání během probírání sexuálních témat. Mnoho autorů, jako například Šilerová (2003) a Uzel (2006) apelují na tom, aby byly dětem podávány pravdivé informace a skutečnosti.

Většina dotazovaných (60%) příručku určenou pro rodiče týkající se sexuální výchovy v rodině nevyužila, ani nemá v plánu si ji zakoupit.

Druhý cíl zjišťuje, kdy si rodiče myslí, že je vhodné stáří jejich dítěte pro zahájení sexuální výchovy. Nejčastěji byly zvoleny tyto věkové kategorie dětí: 7 – 9 let, 10 – 12 let, 4 – 6 let, které byly zvoleny 76 % respondentů. Ostatní věkové kategorie byly zvoleny v zanedbatelném počtu. Obdobné výsledky dopadly i u otázky zjišťující, v kolika letech dítěte začali rodiče s jeho sexuální výchovou. Můj názor na vhodný věk dítěte pro zahájení sexuální výchovy můžu srovnat s odpovědí jedné dotazované / dotazovaného, kdy napsal / a: „Myslím si, že se sexuální výchovou by se nemělo čekat až na určitý věk dítěte, ale postupně ji probírat už od narození nenuceně a s ohledem na věk a vyspělost dítěte.“

Třetí cíl zjišťuje, zda má sexuální výchovu zajišťovat spíše rodina nebo škola, popřípadě škola i rodina ve stejné míře. Většina rodičů (63 %) se domnívá, že je to úkolem školy i rodiny ve stejné míře. Dalších 26 % respondentů uvádí spíše rodinu. Autorky Šilerová (2003) a Fifková (2009) uvádí, že rodina je hlavním místem pro získávání informací v oblasti sexuální výchovy.

Poslední **čtvrtý cíl** má za úkol zjistit, jaká témata jsou v rodinách probírána. Témata, která byla volena rodiči, jako nejčastěji probíraná dopadla obdobně jako ta, která rodiče považují za nejdůležitější pro jejich děti mladšího školního věku. Přes 70 % respondentů vybralo jako nejčastější a nejdůležitější témata: prevence zdraví a hygiena, dospívání a další vývojové fáze, lidská anatomie, výrazy týkající se sexuální výchovy a bezpečné sexuální chování. Tato témata, vybraná jako nejdůležitější se shodují s názorem autora Kaňáka (2014), který je rovněž uvádí za nezbytná ve vědomí dětí mladšího školního věku.

ZÁVĚR

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo shrnout informace o období mladšího školního věku a dospívání, vymezit pojmy jako je sex a sexualita a popsat historii sexuálního chování. Dále pak popisuje rodinu a její vliv na dítě a také sexuální výchovu především v rodině. V první kapitole se práce zabývala postnatálním vývojem člověka, zejména obdobím mladšího školního věku. Zaměřuje se na tělesný vývoj dítěte, vývoj základních schopností a dovedností, socializaci a sexuální vývoj. Zabývá se také obdobím dospívání, a to fyzickými změnami u chlapců i dívek. Zmíněny jsou i faktory ovlivňující psychický vývoj jedince. Druhá kapitola popisuje psychofyziologii lidské sexuality. Definuje sex a sexualitu, historii sexuálního chování, sexuální identifikaci, orientaci a emoce. Kapitola třetí se pak zabývá rodinou. Je popsána role rodiny, její typy a poruchy rodin, které mohou vzniknout. Poslední kapitola teoretické části rozebírá sexuální výchovu a její cíle. Rozlišuje sexuální výchovu v rodině a ve škole a popisuje komunikaci s dětmi.

V praktické části byly rozebrány cíle práce. Výsledky dotazníkového šetření byly zobrazeny v grafech. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak probíhá sexuální výchova v rodinách. Další cíl zjišťoval, kdy je vhodné stáří dítěte, dle rodičů, pro jeho zahájení sexuální výchovy. Třetí cíl měl za úkol zjistit, kde by podle rodičů měla probíhat sexuální výchova jejich dětí. Poslední cíl pak zjišťoval, jaká témata jsou nejčastěji v rodinách probírána. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že sexuální výchova v domácím prostředí probíhá dle rodičů bez větších obtíží a je zahájena u dětí většinou ve vhodném věku. Také rodiče uvedli, že rodina je hlavním místem pro získání znalostí v oblasti sexuální výchovy.

Návrhem na zlepšení komunikace v této oblasti mezi rodiči a dětmi by bylo zavést pro rodiče kurzy či přednášky, které by byly propláceny zdravotními pojišťovnami, aby si je mohl dovolit každý rodič, bez ohledu na svou finanční situaci. Tyto kurzy by probíhaly alespoň třikrát a popisovaly by, jak komunikovat se svým dítětem o těchto tématech a co s dítětem vše probírat, popřípadě jak řešit určité situace, které mohou nastat. Cílem kurzu by tedy bylo zbavit rodiče strachu a obav z probírání sexuálních témat a předat jim informace, jak tyto rozhovory správně uskutečnit. Kromě kurzu je možným návrhem edukační materiál, konkrétně leták či brožura, která by byla zdarma k dostání u dětských lékařů, zejména praktických a dětských gynekologických lékařů. Také by mohla být k dispozici ve školách a družinách. Obsahem těchto letáků by byly základní informace týkající se správné komunikace o sexuálních tématech. Účel by byl stejný, jako by měly kurzy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANTIER, Edwige, 2005. *Dítě toho druhého: umění žít s dítětem nového partnera*. 1. vyd. Praha: Portál, 142 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8946-1.
- BROWN, Bradford a Mitchell J PRINSTEIN, c2011. *Encyclopedia of adolescence*. 1. vyd. Boston: Elsevier/Academic Press., s. 1294 ISBN 978-012-3739-506.
- FIFKOVÁ, Hana et al., 2009. *Sexuální výchova: vybraná témata: výchova ke zdraví: příručka pro učitele* [online]. 1. vyd. Praha: MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze, [76] s. [cit. 2016-01-29]. ISBN 978-80-87000-29-8. Dostupné z: http://www.planovanirodiny.cz/storage/VN_sexvych_metodicka_prirucka.pdf
- JANIŠ, Kamil a Dagmar MARKOVÁ, 2007. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 77 s. ISBN 978-80-7041-621-1.
- KAŇÁK, Jan et al., 2014. *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. V Brně: CPress, 200 s. ISBN 978-80-264-0290-9.
- LANGMEIER, Josef, 1991. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 223 s. ISBN 9788020100986.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MACHOVÁ, Jitka, 2002. *Biologie člověka pro učitele*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 269 s. ISBN 80-718-4867-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk., 1986. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: AVICEUM, 335 s. ISBN 08-011-86.
- MICHALÍK, Jan, 2013. *Rodina pečující o člena se zdravotním postižením - kvalita života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 133 s. ISBN 978-80-244-3643-2.
- MITCHELL, Peter, Fenja ZIEGLER a Peter MITCHELL, 2013. *Fundamentals of developmental psychology* [online]. 2nd ed. New York: Psychology Press, xiii, 308 p. [cit. 2015-12-09]. ISBN 18-487-2051-3.
- MOŽNÝ, Ivo, 1990. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. 1. vyd. V Brně: Blok, 184 s. ISBN 978-807-0290-187.
- MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 311 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2958-X.

NOVOSAD, Libor, 2004. *Základy teorie a metod sociální práce*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 91 s. ISBN 80-708-3890-6.

ORVIN, George H, 2001. *Dospívání: kniha pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Grada, 180 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-0124-3.

ROLEFF, Tamara L, 1999. *Sex education* [online]. 1.vyd. San Diego, Calif.: Greenhaven Press, 96 s. [cit. 2016-01-29]. At issue (San Diego, Calif.). ISBN 07-377-0009-2. Dostupné z: http://www.dikseo.teimes.gr/spoudastirio/E-NOTES/S/Sex_Education_Viewpoints.pdf

SATIOVÁ, Virginia, Jindřiška ŠOLCOVÁ a Vlasta LIŠKOVÁ, 2006. *Kniha o rodině: [základní dílo psychologie vztahů]*. 2. vyd. Praha: Práh, 364 s. ISBN 978-807-2521-500.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina a Růžena HAJNOVÁ, 1997. *Než se dítě zeptá-: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Portál, 39 s., 12 s. obrazových příloh. ISBN 80-717-8132-0.

ŠILEROVÁ, Lenka, 2003. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. 1. vyd. Praha: Grada, 103 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-0291-6.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2003. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

ŠULOVÁ, Lenka, Tomáš FAIT a Petr WEISS, 2011. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, 439 s. ISBN 978-80-7345-238-4.

THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd. Praha: Portál, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

UZEL, Radim, 2006. *Sexuální výchova*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 28 s. ISBN 80-869-9169-5.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VANĚK, Antonín, 1971. *Příznaky krize manželské rodiny*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 357 s. Knižnice sociologické literatury. ISBN 80-89115-74-8.

WEISS, Petr, 2010. *Sexuologie*. 1. vyd. Praha: Grada, xiii, 724 s. ISBN 978-80-247-2492-8.

ZVĚŘINA, Jaroslav, 2012. *Lékařská sexuologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 83 s. ISBN 978-80-246-2049-7.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ   Základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví	36
Graf 2: Věk	37
Graf 3: Vzdělání	38
Graf 4: Počet dětí mladšího školního věku.....	39
Graf 5: Zahájení sexuální výchovy (věk)	40
Graf 6: Okolnosti vedoucí k edukaci	41
Graf 7: Pomůcky.....	42
Graf 8: Zahájení sexuální výchovy (názor)	43
Graf 9: Nejdůležitější témata.....	44
Graf 10: Nejčastější témata.....	45
Graf 11: Matka X Otec	46
Graf 12: Škola X Rodina	47
Graf 13: Pocity respondentů	48
Graf 14: Otevřená komunikace.....	49
Graf 15: Materiál pro rodiče	50
Graf 16: Dětství respondentů.....	51

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Životní fáze.....	12
------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník.....	62
--------------------------	----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Příloha 1: Dotazník

Dotazník pro rodiče mající zkušenost s výchovou dítěte mladšího školního věku

Dobrý den,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku na téma *Sexuální výchova v rodině u dětí mladšího školního věku*. Skládá se ze 17 otázek určených pro rodiče, kteří mají zkušenost s výchovou dětí mladšího školního věku (6-11 let). Dotazník je součástí mé bakalářské práce a je anonymní.

Předem děkuji za Vaši pomoc a čas, který mi věnujete.

S pozdravem,

Barbora Onderková, studentka 3. ročníku oboru Porodní asistentka na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně

1) Vyberte:

- a) Jsem žena
- b) Jsem muž

2) Kolik je Vám let?

- a) Méně než 26 let
- b) 26 – 30 let
- c) 31 – 35 let
- d) 36 – 40 let
- e) 41 – 45 let
- f) 46 – 50 let
- g) 51 let a více

3) Jaké je Vaše nejvyšší dokončené vzdělání?

- a) Základní
- b) Středoškolské – s výučním listem
- c) Středoškolské – s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

4) Kolik dětí mladšího školního věku prošlo Vaší výchovou?

- a) 1
- b) 2

- c) 3
- d) 4
- e) 5 a více

5) Vyberte stáří dítěte, kdy jste začal/a s jeho sexuální výchovou?

- a) 0 – 3 roky
- b) 4 – 6 let
- c) 7 – 9 let
- d) 10 – 12 let
- e) 13 – 15 let
- f) 16 – 18 let
- g) 19 let a později
- h) Sexuální výchovu u svého dítěte / dětí neprojektuji.

6) Za jakých okolností došlo k probírání témat mezi Vámi a Vaším potomkem?

- a) Diskuzi zahájilo dítě samo.
- b) Diskuzi jsem zahájil/a já.
- c) Nikdy jsme tuto problematiku neprobírali.
- d) Jiná možnost:

7) Při vysvětlování sexuálních témat jste využil/a nebo byste využil/a následující pomůcky, vyberte:

- a) Obrázky
- b) Kniha / časopis
- c) Film
- d) Internet
- e) Hra
- f) Konkrétní předmět, např. vložka, tampón, kondom...
- g) Nevyužívám žádné pomůcky.

8) V jakém věku by dítě mělo již získávat informace z oblasti sexuální výchovy?

- a) 0 – 3 roky
- b) 4 – 6 let
- c) 7 – 9 let
- d) 10 – 12 let
- e) 13 – 15 let
- f) 16 let a později
- g) Nepovažuji za důležité, aby tyto informace dítě získávalo.

9) Sexuální výchova u dětí mladšího školního věku by měla klást důraz zejména na (vyberte 3 možnosti):

- a) Lidská anatomie
- b) Pohlavně přenosné nemoci
- c) Dospívání a další vývoje fáze lidského života
- d) Reprodukce
- e) Bezpečné sexuální chování
- f) Prevence zdraví, hygiena
- g) Rodičovství a partnerství
- h) Sexuální zneužívání
- i) Sebeuspokojování

j) Jiná možnost:

10) Vyberte 3 témata sexuální výchovy, která se svým potomkem probíráte nejčastěji:

- a) Lidská anatomie
- b) Výrazy, týkající se sexuální výchovy (vulgarismy)
- c) Pohlavně přenosné nemoci
- d) Dospívání a další vývojové fáze lidského života
- e) Reprodukce
- f) Bezpečné sexuální chování
- g) Prevence zdraví, hygiena
- h) Rodičovství a partnerství
- i) Sexuální zneužívání
- j) Sebeuspokojování
- k) Neprobíráme sexuální témata
- l) Jiná možnost:

11) Platí ve Vaší rodině, že témata sexuální výchovy s dívkami probírají matky a s chlapci otcové?

- a) Ano, platí
- b) Dívky i chlapce vzdělává spíše matka.
- c) Dívky i chlapce vzdělává spíše otec.
- d) Jiná možnost:

12) Sexuální výchovu by podle Vás měla zajišťovat:

- a) Pouze škola
- b) Pouze rodina
- c) Spíše škola
- d) Spíše rodina
- e) Škola i rodina ve stejné míře.
- f) Jiná možnost:

13) Jak se cítíte, když probíráte se svým potomkem témata sexuální výchovy?

- a) Nedělá mi žádný problém tato témata probírat.
- b) S malými obtížemi zvládnou tato témata probírat.
- c) S velkými obtížemi zvládnou tato témata probírat.
- d) Nedokážu se svým potomkem tato témata probírat.
- e) Nechci tato témata probírat, protože je nepovažuji za důležitá.

14) Hovoříte se svým dítětem otevřeně?

- a) Ano, vše nazývám správnými pojmenováními.
- b) Ano, ale k vysvětlení používám přirovnání.
- c) Se svým dítětem tato témata neprobírám.
- d) Jiná možnost:

15) Využil/a jste zdroje (příručky) určeného pro rodiče, který se zabývá sexuální výchovou v rodině?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Považuji o jejím pořízení.

d) Myslím si, že je to zbytečné.

16) Hovořili s Vámi v dětství Vaši rodiče o sexualitě a tématech sexuální výchovy?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nedokáži odpovědět

17) Zde můžete vyjádřit svůj názor na sexuální výchovu či popsat zkušenost, případně rady a doporučení týkající se sexuální výchovy.